

DenkWijzer

Thema: Durf te kiezen

Kiezen voor sfeer, vaagheid en leiderschap

Keuzes in veiligheid, zorg en onderwijs

Na de gemeenteraadsverkiezingen

Lokale overheid op welzijnspad

2

JAARGANG 2

STUDIEBLAD VAN HET WETENSCHAPPELIJK INSTITUUT
EN DE BESTUURDERSVERENIGING VAN DE CHRISTENUNIE

 ChristenUnie

DenkWijzer
studieblad van de ChristenUnie
jaargang 2, nummer 2, april 2002

Oplage: 3100
ISSN-nummer: 1568-5845

DenkWijzer is een publicatie van het Wetenschappelijk Instituut (de *mr. G. Groen van Prinsterer stichting*) en de bestuurdersvereniging van de ChristenUnie.

DenkWijzer wordt toegezonden aan alle donateurs van het Wetenschappelijk Instituut, aan alle bestuurders van de ChristenUnie en aan overige geïnteresseerden.

U kunt abonnee worden van *DenkWijzer* voor € 13,50 per jaar (jongeren tot en met 26 jaar betalen slechts € 9,-). Voor een klein bedrag extra bent u echter al donateur van het Wetenschappelijk Instituut (€ 25,- per jaar, jongeren € 13,50). U krijgt daarvoor naast vijf nummers van *DenkWijzer* ook ongeveer vijf boekjes/boeken en informatie over congressen, activiteiten e.d..

DenkWijzer verschijnt op de eerste zaterdag van februari, april, juni, oktober en december
**Deadline kopij volgende nummer:
1 mei 2002**

Redactie:

J.P. de Vries (hoofdredacteur), Kars Veling, Arie Slob, Tineke Huizinga, Roel Kuiper, Rienk Janssens, Marco Boers en Erik van Dijk (eindredacteur).

Vormgeving:

Douglas Design, www.douglasdesign.nl

Druk:

Drukkerij de Bunschoter b.v., Bunschoten
Tel.: 033-2997999, info@bunschoter.nl

Uitgave, redactie en administratie:

Mr. G. Groen van Prinsterer stichting
Wetenschappelijk Instituut van de ChristenUnie
Postbus 439 • 3800 AK AMERSFOORT
Tel.: 033 - 422 69 60
Fax: 033 - 422 69 68
Email: denkwijzer@christenunie.nl
of wi@christenunie.nl
<http://wi.christenunie.nl>

DenkWijzer verwelkomt bijdragen van lezers. Wilt u voor afspraken over vorm en inhoud van te voren contact met ons opnemen?

Copyright ChristenUnie 2002

Overname van artikelen en/of illustraties uitsluitend na toestemming van de redactie.

Overvloed en onbehagen

Door J.P. de Vries, hoofdredacteur

Het politieke landschap in Nederland is enorm in beweging. Volgens opiniepeilingen - waarvan de trend bevestigd is door de uitslag van de gemeenteraadsverkiezingen van 6 maart - kan de zittende coalitie haar meerderheid verliezen. Terwijl 'paars' in 1994 begon met een meerderheid van ruim tweederde! De oppositie van linkse of confessionele snit lijkt er niet of gering van te profiteren - de kiezers richten zich massaal op buitenstaanders.

PvdA, VVD en D66 voelen zich schromelijk verongelijkt. Zien de kiezers niet, hoeveel goeds paars tot stand heeft gebracht? Acht jaar geleden zat ons land nog in grote problemen, nu behoren we tot de welvarendste van de wereld. Wat ondanbaar dan weg te lopen!

Het is waar: de overheidsfinanciën zijn behoorlijk op orde en er is werk voor iedereen. Maar deze particuliere overvloed gaat gepaard met onbehagen en daarvoor heeft paars geen oog. Want de voorzieningen in de (semi-)publieke sector zijn achtergebleven bij de particuliere welvaart. Het is waar dat alle politieke partijen zich daar nu druk over maken, maar dat neemt het tekortschieten in vooral de tweede periode van paars niet weg.

Het is beschamend in onze welvaartsmaatschappij, dat patiënten voor medische behandelingen moeten worden doorverwezen naar andere landen, waar men meteen geholpen kan worden. De prestaties van ons onderwijs zijn goed, ook in internationale vergelijking, maar daarvoor wordt wel een zware wissel getrokken op het onderwijzend personeel, dat veel meer uren voor de klas staat dan elders gebruikelijk is. Zo kan onze onderwijsbegroting toe met een geringer deel van ons nationaal inkomen dan het Europese gemiddelde.

Paars heeft veel verwacht van marktwerking bij allerlei publieke voorzieningen. Waar echte concurrentie mogelijk is, kan dat - maar ook dan kan het nog slecht aflopen; zie de financiële prestaties van KPN. Waar de markt niet kan werken, wordt de positie van managers sterker ten koste van de consument/burger. Die is van de privatisering in de energiesector, ondanks beloften, nog niets wijzer geworden.

Schaalvergroting en reorganisaties in onderwijs en zorg hebben tot gevolg gehad, dat het aantal bestuurders en hun perso-

neel sterk gegroeid is in verhouding tot zorgverleners en onderwijsgeevenden. Zelfs in tijden van bezuiniging of inkrimping groeit het management, omdat dan extra inspanningen vereist zijn. Intussen raken de uitvoerenden overbelast met als gevolg een hoog ziekteverzuim en afvloeiing naar de Wao.

Taakverlichting door uitbreiding van het uitvoerend personeel is dan ook het eerste wat hier nodig is - maar het kabinet heeft niet op tijd ervoor gezorgd de opleidingen en de arbeidsmarkt zo te beïnvloeden dat zulke mensen beschikbaar zijn - bijvoorbeeld door beloning en andere arbeidsvoorwaarden.

Dit alles is door de oppositie in het parlement in allerlei toonaarden betoogd de afgelopen vier jaar. Waarom komen de kiezers met hun onbehagen dan toch niet naar hen toe? De verklaring hiervoor zien we vooral daarin dat de Nederlandse burgers - mede door gebrekkige informatie in de media - de schuld voor hun onvrede niet leggen bij de verantwoordelijken voor het beleid, maar bij 'de politiek' of 'het parlement'. Dat wordt ook in de hand gewerkt door allerlei schandalen - in de bouw, in het hbo, in de arbeidsvoorziening (ESF), waarbij het parlement pas op de ketting springt nadat de pers met onthullingen is gekomen.

En dus trekt het nieuwe, dat nog onbelast zijn beloften tot verbetering kan doen. Paars of Fortuyn kan echter het dilemma niet zijn. Het is in dit tijdsgewricht de opgave voor de christelijke politiek te laten zien dat een politiek die gebaseerd is op normen en waarden die de Bijbel aanreikt, een beter houvast geeft om de taak van de overheid te behartigen, tot welzijn van heel het volk. De moraal moet terug in het politieke domein.

*‘De vreze des
HEREN is het begin
der wijsheid en het
kennen van de
Hoogheilige is
verstand’*

(Spreuken 9 vers 10)

Durf te kiezen

Door Erik van Dijk, eindredacteur

“De ChristenUnie wil een onderscheidend geluid laten horen, dat doorklinkt in haar inzet voor de samenleving, voor de publieke belangen en voor de publieke waarden. Dat wil zeggen: oog hebben voor de medemens, voor natuur en milieu, voor een goed bestuur van het land en voor vrede en recht, ook in internationale vraagstukken. De Bijbel, het geïnspireerde Woord van God, is voor de politieke boodschap van de ChristenUnie bepalend.”

Verkiezingsprogramma van de ChristenUnie 2002-2006, p. 4.

WegWijzer bij het thema

Interview met dr. H. te Velde en dr. G. Voerman over verkiezingen, politieke partijen en hun leiders

4

Studie door Marien Bikker over het thema onderwijs in de verkiezingen

8

Studie door Eise van der Sluis over het thema veiligheid in de verkiezingen

12

Studie door Tijmen Duijst over het thema zorg in de verkiezingen

16

Analyses van de gemeenteraadsverkiezingen

20

Studie door Melis van der Groep over welzijnsbeleid

22

Verder aandacht voor het thema in o.a. De Aftrap, DenkKader, BoekenWijzer en WebWijzer.

Kijk voor een complete inhoudsopgave op de achterkant (p.32)

In dit nummer, ruim een maand voor de verkiezingen voor de Tweede Kamer, komen de nummers zes tot en met tien van de landelijke kandidatenlijst van de ChristenUnie aan het woord: Arie Slob (6), Tineke Huizinga-Heringa (7), Marien Bikker (8), Eise van der Sluis (9) en Tijmen Duijst (10). Arie Slob schreef de column DenkKader, Tineke Huizinga ging samen met WI-medewerker Cors Visser naar Groningen voor het interview.

De belangrijkste rol is echter weggelegd voor die kandidaten die volgens de peilingen en verwachtingen (waarschijnlijk) niet in de Tweede Kamer komen. Zij schreven alledrie een studie over een hoofdthema in de verkiezingscampagne (resp. onderwijs, veiligheid en zorg). Het zijn thema's die op hun expertise-terrein liggen. Voor deze studies hebben zij o.a. de verkiezingsprogramma's van de verschillende politieke partijen met elkaar vergeleken. Het zijn drie onderling verschillende studies geworden, maar zij laten zien dat ook deze kandidaten het verdienen om gekozen te worden. Tien zetels voor de ChristenUnie!

In het interview aandacht voor vorm en inhoud van de lopende verkiezingscampagnes, de oude en nieuwe politieke partijen en hun bekende of onbekende leiders. Los van de totaal nieuwe partijen als Leefbaar Nederland en de lijst van Pim Fortuyn, hebben ook PvdA, VVD, D66, CDA, ChristenUnie nieuwe lijsttrekkers. Maar wat is nu belangrijker: de poppetjes, het spel of de inhoud?

Niet alles draait echter om de landelijke verkiezingen en de landelijke politiek! In dit nummer uitgebreid aandacht voor de lokale politiek. Daar zitten bijna alle bestuurders van de ChristenUnie. Daar zijn de verkiezingen al

geweest. De raadsleden zijn geïnstalleerd, het gedualiseerde stelsel is begonnen en collegeonderhandelingen zijn afgerond of nog gaande. In dit nummer van DenkWijzer analyses van de uitslagen van de gemeenteraadsverkiezingen en een studie over welzijnsbeleid met een aantal uitdagingen daarin voor de komende vier jaar.

In dit nummer vindt u ook heel veel afbeeldingen van verkiezingsaffiches. Deze zijn ons allemaal belangeloos en kosteloos ter beschikking gesteld door het Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen (DNPP). Het DNPP is mede-organisator van de expositie over de verkiezingscampagnes in de twintigste eeuw (1918-1998), getiteld Om de stembus. Deze expositie is tot juni 2002 te zien in achtereenvolgens de Rijksuniversiteit Groningen en het gebouw van de Tweede Kamer. Het hoofd van het DNPP, Gerrit Voerman schreef samen met de bekende hoogleraar D.J. Elzinga het boek dat ter gelegenheid van de genoemde expositie verscheen (Elzinga, D.J. en G. Voerman, *Om de stembus. Verkiezingsaffiches 1918-1998*, Amsterdam/Antwerpen 2002, 224 p., ISBN 90-204-0258-7). Een mooi boek, barstensvol afbeeldingen van affiches en vol interessante analyses van de 22 landelijke verkiezingscampagnes die sinds de invoering van het stelsel van evenredige vertegenwoordiging en het algemeen kiesrecht gehouden zijn. Rond de verschijning van dit nummer zou ook een site over verkiezingsaffiches online gaan (het internet-adres is – hoe kan het ook anders – www.verkiezingsaffiches.nl).

Heel veel lees- en kijkgenoegeen toegewenst.

Sfeer, vage noties en politiek

Door Cors Visser en Tineke Huizinga

*Zijn verkiezingen nu anders dan in het verleden, zijn de poppetjes belangrijker geworden of telt de inhoud ook nog mee? En passen die poppetjes wel bij de inhoud? Een analyse van de komende landelijke verkiezingen door dr. Gerrit Voerman, hoofd van het Documentatiecentrum voor Nederlandse Politieke Partijen (bovenste foto), en prof. dr. Henk te Velde, historicus aan de Rijksuniversiteit Groningen en auteur van het boek *Stijlen van leiderschap. Persoon en politiek van Thorbecke tot Den Uyl*, dat in april uitkomt.*

Zijn de komende Tweede-Kamerverkiezingen bijzonder? Waarin onderscheiden deze zich van voorgaande edities?

Voerman: Er zijn een aantal bijzonderheden aan te wijzen. Er is nu geen duidelijkheid over de toekomstige coalitie, er valt geen pijl op te trekken. Dat komt ook door de huidige prognoses, waardoor het moeilijk is een coalitie te bedenken die getalsmatig mogelijk is. En dan zijn er natuurlijk de nieuwkomers die de verkiezingen anders maken. Ze hebben een compleet andere cultuur.

Te Velde: Als je kijkt naar de grote partijen, lijken de verschillen vager te worden. Vier jaar geleden was het enthousiasme over Paars al een beetje weggeëbd, maar er was nog wel het idee dat Paars ergens voor stond. Je kunt je nu afvragen, of dat nog zo is. Waar Paars voor staat, wordt nu gedefinieerd door de tegenstanders. Wat ik acht jaar geleden wel interessant vond, was of het nieuwe kabinet op een opener manier politiek zou kunnen voeren. Bij D66 waren er een paar ministers die

goed begonnen, zoals Sorgdrager. De eerste paar maanden hadden mensen ook het idee dat dit iets nieuws, een nieuwe generatie politici was. Maar dat gevoel is vrij snel verdwenen. De minister-president gaf dat ook aan, toen hij zei dat dit geen bijzonder kabinet was, maar één dat gewoon dingen wil regelen.

Hoe is het met die openheid afgelopen?

Te Velde: Er is nauwelijks wat van overgebleven. Of je nu het kabinet-Lubbers of -Kok hebt, dat maakt daarin geen verschil. En dan vragen mensen zich af, waarom het CDA niet wint, als er zoveel onvrede heerst over Paars. Dat het CDA niet wint, verbaast mij eerlijk gezegd niet. Het CDA staat niet echt voor iets anders. Het CDA is net zo bestuurlijk ingesteld als Paars.

Voerman: Opvallend is ook dat geen van de coalitiepartijen op dit moment Paars echt verdedigt.

Heeft dat te maken met onvrede over het gevoerde beleid?

Te Velde: Onvrede is geen goede term. Er is altijd wel een groep die ontevreden is, en het is nu niet duidelijk dat die groep groter is dan anders. Als je naar de verhoudingen in de peilingen kijkt, is er nauwelijks een alternatief voor Paars. En dan kun je zeggen: Waarom geen GroenLinks of waarom geen ChristenUnie, want dat zijn wel duidelijke partijen? Maar ik denk dat er nog maar kleine groepen van het electoraat zijn die zo duidelijk ideologisch gebonden zijn dat ze hun onvrede op die manier duidelijk maken. Er is een verschil tussen zeggen: 'het bevalt me allemaal niet' en zeggen: 'ik heb een principieel ander standpunt'.

Voerman: Wat misschien wel de grote ontzuivering van Paars is geweest, is dat de cultuur van geslotenheid, achterkamertjespolitiek en Torentjesoverleg niet uitsluitend verbonden kan worden met het CDA. Kennelijk is die cultuur een bepaald gegeven, onafhankelijk van het CDA of welke partijen ook in de regering zitten. Een tweede observatie is het feit dat in 1994 CDA en PvdA een groot aantal zetels hebben verloren. Als je kijkt waar die zetels heen zijn gegaan, verrast dat. De SP is

leiderschap

met twee zetels in de Kamer gekomen, maar GroenLinks en de kleine christelijke partijen hebben er niet van geprofiteerd. RPF, SGP en GPV wonnen maar één zetel, terwijl het CDA er twintig verloor. Eenzelfde beeld zie je nu bij de ChristenUnie. In de peilingen staat ze op zes of zeven zetels. Die partij slaagt er niet in om teleurgestelde CDA-kiezers om wat voor reden dan ook aan zich te binden. Dat zou verklaard kunnen worden door wat Te Velde net zei, dat het grootste deel van de kiezers geen uitgesproken ideologisch opvattingen heeft. Aan de andere kant verbaast het me ook niks dat die kleinere partijen er nog wel in slagen om leden te winnen. Zij hebben vaak nog een duidelijk profiel waardoor mensen zich aangesproken voelen.

Het feit dat mensen niet ideologisch gebonden zijn, is dat een verklarende factor voor de opkomst van partijen zoals Leefbaar Nederland en lijst Pim Fortuyn? Zonder dat ze een duidelijk verkiezingsprogramma hebben, trekken ze toch veel stemmen.

Te Velde: Er is geen grote onenigheid over wat de thema's zijn. Het gaat om veiligheid, onderwijs, zorg en over de multiculturele samenleving. Dat zijn geen nieuwe thema's, maar Fortuyn roept het wat harder. Het gaat er niet om dát hij het zegt, maar hóe hij het zegt. Het aan-

trekkelijke is dat hij zich buiten het establishment, buiten de gevestigde partijen stelt. Die gevestigde partijen zijn als het ware helemaal bestuurlijk geworden. Fortuyn houdt volstrekt geen rekening met het bestuur, hij houdt er ook geen rekening mee of bepaalde zaken nu wel kunnen of niet. Hij mobiliseert mensen, en bestuurlijk ingestelde politici kunnen dat niet. Dat heeft te maken met het type mensen. Kok is een echte bestuurder geworden, hij mobiliseert helemaal niet. Fortuyn en Kok zijn twee uitersten.

Om even door te gaan op de persoonskenmerken van de lijsttrekker: in een interview voor een krant maakte u een vergelijking tussen Fortuyn en Abraham Kuyper. Maar aan de andere kant maakte politiek commentator Willem Breedveld een vergelijking tussen Balkenende en Kuyper. Wie is er nu meer Kuyperiaans?

Te Velde: Die vergelijking tussen Fortuyn en Kuyper heb ik gebruikt om een beetje te prikkelen. Ik heb vooral gelet op de politieke persoonlijkheid en het accent van de werkzaamheden. Het accent van de werkzaamheden lag bij Kuyper net als bij Fortuyn op het mobiliseren van een aanhang (hoewel Kuyper zich met zijn wereldbeschouwing tot een duidelijk publiek richtte). Daar hoort een bepaalde manier van optreden bij en een bepaalde

persoonlijkheid. Die persoonlijkheid is onevenwichtiger, is emotioneler en staat veel meer open voor schandalen dan het bestuurlijke type. Kuiper is ook door schandalen achtervolgd. Aan de andere kant werd hij door zijn aanhang op de handen gedragen, bijna verheven boven de menselijke maat.

Net als Fortuyn was Kuiper heel erg met zichzelf bezig. Toen iemand aan Kuiper vroeg hoe hij nu wist dat hij niet zijn eigen belang diende maar de zaak des Heren, antwoordde Kuiper: "Als je zolang met een zaak bezig bent, kun je dat zelf ook niet meer uit elkaar houden".

Voerman: Je kunt Fortuyn wel vergelijken met Berlusconi. Berlusconi heeft misschien wat meer zakelijke motieven. Maar de manier waarop het bij Berlusconi is gegaan - ijdeluiterij en egocentrisme, een partij rond de persoon - lijkt wel wat op hoe het bij Fortuyn gaat. De naam van de partij van Berlusconi 'Forza Italia' betekent gewoon 'Hup Italië'. De lijst van Fortuyn had ook 'Hup Fortuyn' of 'Hup Holland' kunnen heten.

Steeds meer partijen zetten mensen op de lijst die al bekend zijn, in plaats dat mensen bekend worden door actief te zijn in de politiek. Is dat nieuw en anders?

Te Velde: Het lijkt een beetje op de manier van selecteren uit de 19e eeuw. Mensen die een zekere maatschappelijke positie bereikt hadden, waren kandidaten voor een politieke functie. De tijd van voor de verzuiling komt op die manier een beetje terug.

Voerman: In het recente verleden gebeurde dit natuurlijk ook wel. Kok komt bijvoorbeeld uit de FNV. Maar dat zijn wel logische verbindingen. Net zoals Duyvendak van Milieudefensie terecht komt bij GroenLinks. Fortuyn roept aan de ene kant wel dat hij meer democratie wil, maar is zelf ook niet echt democratisch gekozen. Leefbaar Nederland heeft een districtenstelsel als

het gaat om het voordragen van kandidaten voor de lijst, maar het partijbestuur houdt daar een stevige vinger in de pap. Wat je ziet bij Leefbaar Nederland, is dat de cultuur die ze zeggen te bestrijden, die van Torentjesoverleg, de regenteske cultuur, nu ook de eigen partij binnensluipt. Binnensluipen is dan een eufemisme. Verbazingwekkend is het niet. Uit een onderzoek waar wij mee bezig zijn, blijkt ook dat het programma van Leefbaar Nederland zichzelf tegenspreekt op een aantal punten.

Wat is voor de kiezer bepalend: de lijsttrekker of de inhoud?

Te Velde: In het verleden ging het behalve om het beginsel ook om de sfeer die een partij uitademde. Mensen moesten het idee hebben: 'dit is mijn wereld'. Nu politiek veel minder een keuze is voor een huwelijk, maar meer een voorbijgaande verkering, kan een keuze voor een partij veel oppervlakkiger blijven. Maar het gaat niet alleen om het gezicht van de lijsttrekker. Mensen moeten wel het idee hebben dat de partij een dynamisch geheel is dat hem of haar aanspreekt. Er moet iets uitnodigends in zitten en dat uitnodigends zit niet puur in de abstracte beleidsvoornemens of programmapunten.

Voerman: Ik denk dat het ook iets te maken heeft met het 'issue-ownership'. Dat is een theorie uit de politicologie die stelt dat partijen eigenaar zijn van een bepaald thema. Zoals bijvoorbeeld mensen het idee hebben dat sociale zekerheid een thema is dat bij de PvdA hoort, en VVD en vrijheid met elkaar te maken hebben. Het gaat om vage noties. Kiezers weten niet hoe het programma eruitziet, maar hebben wel een vage notie over welke richting het uitgaat. Mensen hebben het idee 'de WAO, dat zal wel bij de PvdA wel in goede handen zijn'. Mensen leggen wel een koppeling tussen die vage noties en een bepaalde partij.

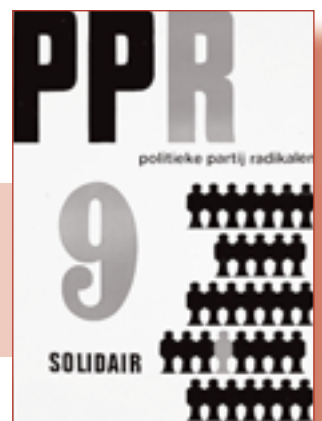
D66 1981

GPV 1989

GroenLinks 1998

PPR 1971

Te Velde: Dat heeft iets te maken met de keuze voor een bepaalde wereld.

Voerman: Maar het vertrouwen in een lijsttrekker speelt ook een rol.

Te Velde: Dat ligt in elkaars verlengde. Bijvoorbeeld Kok en de sociale zekerheid. Mensen hebben het vertrouwen dat dat wel bij elkaar past. Het manco van Brinkman was dat hij niet paste bij een term als rentmeesterschap. Brinkman was te modern voor de confessionele aanhang. Hier ligt ook het sterke en zwakke punt van Balkenende. Je kunt van een afstand al zien dat hij een anti-revolutionair is. Hij is iemand die oprecht zijn mening vertolkt en daarvoor staat. Aan de andere kant zal het CDA met hem aan het roer moeilijk kiezers trekken buiten de eigen achterban.

Voerman: Voor de ChristenUnie geldt ook, meer dan voor bijvoorbeeld VVD of PvdA, dat als je over de grenzen van 'je eigen electoraat' heen wilt, je echt iets in huis moet halen. Lubbers was dat bijvoorbeeld voor het CDA.

Te Velde: Media spelen hierin wel een rol, maar ze versterken beelden meer dan dat ze die creëren.

Voerman: Het gaat vaak ook om de context waarin de media zaken neerzetten. Neem de hele heisa rond Singh Varma. 'GroenLinks kan geen crisismanagement voeren', was een veelgehoorde kreet. Alsof GroenLinks niet geslaagd was voor een bepaald examen. Er is bijvoorbeeld ook een heel verschil in beeldvorming rond de inzet van troepen in Kosovo of Afghanistan. Tijdens Kosovo-actie kon de achterban van GroenLinks meevolen met de worsteling van GroenLinks. Tijdens de aanvallen op Afghanistan is Rosenmöller daarin niet geslaagd en is hij door de media neergezet als een aarzelend type. Dat de context van belang is, zie je bijvoorbeeld ook bij Dijkstal. Zolang VVD in de lift zat, kon hij breed glimlachen en was alles koek en ei. Maar nu hij scherper moet zijn vanwege de concurrentie van Leefbaar Nederland, gaat het hem moeilijker af.

Te Velde: Dat heeft ook met standpunten te maken. Dijkstal is geen scherpstrijper, dus hij is geen rechtse VVD'er. Persoon en inhoud hebben met elkaar te maken. Dat kun je ook mooi zien bij De Graaf en D66. Ik was daar eens op een partijcongres en daar lopen allemaal aardige, sympathieke mensen rond. Het is allemaal iets te gepolijst, te weinig hoekig, te veel in het midden. En daar past Thom de Graaf goed bij.

Het probleem van D66 van de afgelopen jaren is de grote mate van overbodigheid. Als we die partij nou niet hebben, wat verandert er dan? Misschien maakten ze alleen het verschil in het begin van Paars I.

Voerman: Ook bij D66 moet je het in de context zien. In de regering zitten of oppositie voeren is voor hen van grote invloed. Daarom denk ik dat ze niet zullen terugkeren in het kabinet. Ook is D66 meer dan andere partijen afhankelijk van politiek leiderschap. Denk aan Van Mierlo.

Het woord coalitie is al vaker gevallen. Durft u een uitspraak te doen over een mogelijke toekomstige coalitie?

Voerman: VVD en PvdA willen niet meer samen en D66 gaat niet in de regering, als ze wijs is. Maar CDA en GroenLinks samen is ook een probleem, zeker na de opmerkingen van Balkenende over de multiculturele samenleving. VVD en CDA hebben samen te weinig zetels, samen met Leefbaar Nederland zou het heel misschien kunnen. Maar het is maar de vraag of de partijen dat willen.

Te Velde: Ik denk dat de PvdA eerder met het CDA dan met de VVD in een kabinet wil. Na acht jaar Paars weet niemand meer waar de partijen voor staan, en dat willen ze zo niet langer laten duren.

En zijn er mogelijkheden voor de ChristenUnie om in de coalitie plaats te nemen?

Voerman: De ChristenUnie zet je niet gemakkelijk neer op een links-rechts schaal; dat kan een nadeel zijn. Als de PvdA de spil van het nieuwe kabinet gaat vormen, is er maar weinig mogelijk voor de ChristenUnie. Of ze moet de geschiedenis als geschiedenis beschouwen en vanuit het heden redeneren. Dus het accepteren van een abortus- en een euthanasiewet.

Te Velde: De ChristenUnie slaagt erin zich zo te presenteren dat ze niet in een hoek te plaatsen is. Dat heeft ook te maken met deze tijd, het einde van de verzuiling. Er is een nieuwe generatie kiezers die niks te maken heeft met de periode van de verzuiling. Zij kiezen onbevanger. De generatie die wel uit de verzuiling komt, heeft veel duidelijker een beeld hoe ze staat ten opzichte van een aantal partijen, positief of negatief.

Geeft dat ruimte voor de ChristenUnie om zich te profileren op punten die ze belangrijk vindt, zonder dat mensen daar een bepaald vooroordeel over hebben?

Te Velde: Die gelegenheid is er wel, doordat de ChristenUnie een nieuwe partij is en anderzijds doordat de verzuiling voorbij is.

Voerman: Dat denk ik ook, maar je kunt je wel afvragen waar de mensen de term 'christen' in de naam ChristenUnie mee associëren. Wordt het geassocieerd met behoudendheid, bekrompenheid? Dat is een vraag. Het is interessant te weten, of de ChristenUnie in staat zal zijn buiten haar natuurlijke grenzen kiezers te winnen. Bijvoorbeeld bij het CDA. Als je er in slaagt jongere kiezers te winnen, die geen christen-democratische achtergrond hebben, dat zou interessant zijn. Maar het dilemma voor de ChristenUnie is wel: Welke kiezers haal je daarmee in huis? Zijn dat mensen die achter onze standpunten staan? De term kan mensen kopschuwen maken.

Onderwijs: meer dan kennis

Door Marien Bikker, nummer 8 op de landelijke kandidatenlijst van de ChristenUnie

“Het onderwijs is van cruciale betekenis voor de toekomst van de samenleving. Nieuwe generaties ontvangen er hun vorming. De ChristenUnie zet zich in voor de kwaliteit en de vrijheid van onderwijs. De betrokkenheid van ouders is essentieel. Er is hernieuwde bezinning nodig op het doel van de onderwijsvrijheid: het overdragen van kennis, houdingen, normen en waarden. Daar heeft de samenleving baat bij. Het verzet tegen de verschraling van het onderwijs zal vanuit deze bezinning een nieuwe impuls moeten krijgen.”

Deze tekst staat in het verkiezingsprogramma van de ChristenUnie. Niet minder dan 25 actiepunten worden vervolgens genoemd die direct verband houden met dit speerpunt.

Ook al groeit de ChristenUnie aanzienlijk en neemt daardoor de mogelijkheid om onze actiepunten in beleid om te zetten toe, we zullen voor het realiseren van onze doelen een meerderheid in de Tweede Kamer moeten zien te vinden. Daarom alleen al is het goed kennis te nemen van de voornemens van andere politieke partijen. Deze analyse helpt u daarbij op weg.

Bij de beschrijving vindt u steeds eerst het door de ChristenUnie geformuleerde actiepunt. De onderwerpen worden voor het gemak in alfabetische volgorde behandeld. De omvang van dit artikel laat niet toe om alle punten die zijn aangedragen volledig uit te werken. De geïnteresseerde lezer wordt daarvoor naar de bronnen, in dit geval de verkiezingsprogramma's van de verschillende politieke partijen verwezen.

Achterstandbestrijding

“Scholen met veel achterstandsleerlingen krijgen extra financiering. Er moet veel aandacht geschonken worden aan het leren van de Nederlandse taal. In het onderwijskansenbeleid moet niet alleen aandacht zijn voor achterblijvende allochtone leerlingen, maar ook voor zwakke autochtone leerlingen.” Het beschikbaar stellen van extra financiële middelen voor het bestrijden van onderwijsachterstanden wordt door alle

politieke partijen belangrijk gevonden. De wijze waarop deze middelen moeten worden ingezet varieert. D66 en de VVD pleiten voor specifieke subsidies, maar geven niet helder aan waar deze middelen voor moeten worden ingezet. De SGP pleit voor voortzetting van de extra financiering per leerling, waarbij de wegingsfactor gehandhaafd blijft.

GroenLinks wil uitbreiding en professionalisering van peuterspeelzalen en het stimuleren van het gebruik daarvan, het oprichten van voorscholen, uitbreiding van kinderopvang die ook voor lage inkomens toegankelijk is, en aanpassingen van het onderwijsprogramma in het primair onderwijs.

De PvdA stelt voor om binnen het onderwijskansenbeleid de mogelijkheid te scheppen om extra klassen in te richten, waarin leerlingen met een onderwijsachterstand in een aanvullend jaar zoveel mogelijk deze achterstand kunnen inlopen.

Autonomie

“Scholen moeten voldoende ruimte krijgen voor het voeren van een eigen beleid en het maken van eigen keuzes.

De initiatieven tot deregulering en autonomievergroting verdienen daarom steun. Meer zelfstandigheid voor scholen maakt het noodzakelijk dat zij beschikken over een goed stelsel van kwaliteitszorg.”

Vrijwel alle politieke partijen willen de ingezette koers van autonomievergroting voortzetten, maar de insteek wisselt:

- Hoe het onderwijs wordt gegeven, hoe de middelen worden besteed en wat de inhoud van het onderwijs is, is een verantwoordelijkheid van de scholen zelf (CDA).
- Overregulering door de overheid moet plaatsmaken voor diversiteit (D66).
- De overheid moet terughoudend zijn met betrekking tot de inhoud van het onderwijs. Scholen hebben hun eigen verantwoordelijkheid voor het geven van onderwijs en de kwaliteit daarvan (SGP).
- Het onderwijs krijgt de ruimte zich te ontwikkelen van een massaproduct tot handwerk, van confectie tot maatwerk (VVD).

Marien Bikker is werkzaam als directeur van de Landelijk Protestants Christelijke Schoolbegeleidingsdienst 'Centraal Nederland' en is tevens lid van het dagelijks bestuur van de ChristenUnie.

en vaardigheden

De SP pleit als enige partij voor meer centralisatie op het gebied van de arbeidsvoorwaarden: 'Dan hebben overal in het land leraren met een zelfde diensttijd, bevoegdheid en betrekkingsomvang hetzelfde salaris en een gelijke rechtspositie'.

De overheid blijft voor alle partijen verantwoordelijk voor de deugdelijkheid van het onderwijs.

Het CDA is voorstander van een kleiner kerncurriculum in het initieel onderwijs. Het overige deel (ongeveer 40%) kunnen de scholen zelf invullen om zo meer maatwerk te kunnen bieden.

De SGP is van mening dat de kwaliteit van het onderwijs primair afhankelijk is van de onderwijsgegenden. Dit is des te meer reden te investeren in de kwaliteit van het onderwijzend personeel door een zwaar accent te leggen op nascholing, leeftijdsbewust personeelsbeleid, specialisatie en taakvariatie.

Brede school

"De Brede school is zinvol als ze kan bijdragen aan de bestrijding van onderwijsachterstanden. Het mag niet zo zijn dat de Brede school enkel gaat functioneren als opvang voor kinderen van werkende ouders."

De SGP sluit hierbij aan: daar waar het Brede schoolconcept bedoelt bij te dragen aan integratie van allochtonen en het bestrijden van onderwijsachterstanden, krijgt het de steun van de SGP, mits ze niet verwordt tot staatsopvoeding.

De PvdA en D66 vinden dat de overheid de Brede school moet stimuleren:

Als de buurt, ouders en/of kinderen aangeven voorstander te zijn van een brede school (buitenschoolse opvang, sport, cultuur, huiswerkbegeleiding, welzijnsinstellingen etc.) in hun directe leefomgeving, dan moet de overheid de voorzieningen mogelijk maken door extra budget te verlenen (D66).

Gemeenten stimuleren initiatieven om Brede Buurtscholen te vormen, in samenwerking met schoolbesturen en maatschappelijke en culturele organisaties (cultuur, sport, maatschappelijk werk, extra taallessen, jeugdzorg, consultatiebureaus, buurthuis, arbeidsbureaus, politie, enz.) (PvdA).

Hoger onderwijs

"In het universitair onderwijs moet meer aandacht komen voor waarden en normen die in wetenschap en samenleving tot gelding komen. In onderwijsprogramma's van het hbo is behoefte aan ruimte voor de vakethiek van het beroep waarvoor studenten worden opgeleid."

Wetenschappelijk onderzoek moet gepaard gaan met bezinning op de ethische aspecten ervan. Binnen de universiteiten moeten ethische commissies een grotere rol gaan spelen."

In verschillende verkiezingsprogramma's wordt aandacht gevraagd voor onafhankelijk fundamenteel onderzoek. De ChristenUnie staat alleen als het gaat om de vraag naar aandacht voor vakethiek.

Onafhankelijk fundamenteel onderzoek is van groot belang. Daarom moeten er meer middelen aan fundamenteel wetenschappelijk onderzoek gegeven worden en de omstandigheden op universiteiten verbeterd worden, om de beste wetenschappers daadwerkelijk meer ruimte te geven voor onderzoek. Daarbij moeten de inspanningen vooral gericht zijn op het aantrekken van jonge en vrouwelijke wetenschappers (CDA).

GroenLinks is voorstander van maatschappelijk relevant onderzoek, maar dat is niet hetzelfde als onderzoek waar met name het bedrijfsleven belangstelling voor heeft. Onderzoek moet de samenleving een spiegel voorhouden; tijd en aandacht vragen voor kwesties die op langere termijn spelen.

Om Nederlandse onderzoeksinstituten tot de wereldtop te laten behoren wordt extra geïnvesteerd in wetenschappelijk onderzoek en hoger onderwijs. Daarom wil de PvdA de overheidsuitgaven voor wetenschappelijk onderzoek worden tenminste verhogen tot het gemiddelde percentage van de vier grootste lidstaten van de EU.

Universiteiten en andere instellingen voor wetenschappelijk onderzoek worden verplicht een gedragscode op te stellen over extern gefinancierd onderzoek, om daarmee de wetenschappelijke onafhankelijkheid van hun onderzoek voor ieder zichtbaar te waarborgen.

Aan een marktgerichte benadering van wetenschappelijk onderzoek kleven voor de SGP grote bezwaren. Kennis is een publiek goed en dient toegankelijk en controleerbaar te zijn. De overheid kan het fundamentele onderzoek niet aan marktpartijen overlaten. Markttwerking in het universitair onderzoek dient beperkt te blijven tot het toepassingsgerichte onderzoek.

De SP is dezelfde mening toegedaan: de huidige vercommercialisering van universiteiten dient een halt te worden toegevoerd. Voor onafhankelijk onderzoek dient de overheid meer geld beschikbaar te stellen.

ICT

Opmerkelijk is dat slechts twee partijen expliciet aandacht vragen voor ICT. Dit onderwerp komt in de onderwijsparagraaf van de ChristenUnie niet expliciet aan de orde.

De PvdA pleit voor meer onderzoek op dit gebied, zodat nieuwe educatieve programma's ontwikkeld worden. Volgens deze partij dient er in 2006 op elke schoolbank een computer te staan, waaraan ARBO-verantwoord wordt gewerkt met het oog op het voorkomen van RSI.

Leerkrachten worden door middel van opleidingen en apparatuur voldoende gefaciliteerd om hun taak op dit gebied te kunnen uitvoeren.

De SGP vraagt om voldoende faciliteiten om de leerlingen voldoende onderwijs over en met de computer te geven. Voor de SGP mag ICT-gebruik geen op zich zelfstaande plaats binnen de school innemen, maar is implementatie in het huidige onderwijs de grote uitdaging waar het onderwijsveld voor staat. Het is de enige partij die aandacht schenkt aan Kennisnet: de filtermogelijkheden van Kennisnet en internet dienen in samenwerking met het onderwijsveld verder te worden verfijnd.

Leraren tekorten

“Er zullen forse inspanningen verricht moeten worden om de aantrekkelijkheid van het beroep van leraar te verbeteren. Verhoging van salarissen is een van de middelen daartoe. De loonontwikkeling is in het onderwijs in de laatste vijftien jaar achtergebleven bij andere sectoren. De eindschaal voor leraren in het po wordt opgetrokken naar schaal 10. De eindschaal voor schoolleiders wordt schaal 11.”

Als het aan de politiek ligt, wordt de toekomst voor leraren beter dan ooit. Alle partijen zijn het over één ding eens: de salarissen van leraren moeten omhoog. Zij pleiten daarnaast voor andere aanpassingen die het beroep aantrekkelijker moeten maken.

Onderwijstoezicht

“Scholen worden alleen gecontroleerd aan de hand van eisen die in de wet staan opgenomen. De vrijheid van richting en inrichting van het onderwijs stelt grenzen aan de taakuitvoering van de onderwijsinspectie.”

Het CDA is van mening dat scholen zelf hun kwaliteitsstelsel kunnen organiseren. De rol van de ouders is daarbij van betekenis. De PvdA stelt eveneens dat scholen (mede-)verantwoordelijk zijn voor de kwaliteitsbewaking. Ze maken hun resultaten, zoals de cito-scores, openbaar via bijvoorbeeld schoolgids en internet.

GroenLinks wil de kwaliteit in het basisonderwijs bevorderen door te werken met visitaties. De SGP stelt iets dergelijks voor: de kwaliteit van het onderwijs zou zowel intern als extern bijvoorbeeld door een groep gelijkgezinden kunnen worden getoetst, waarna van overheidswege kan worden volstaan met een beperkte toetsing. De SGP maakt overigens onderscheid tussen deugdelijkheidseisen en kwaliteitseisen. Om te waarborgen dat de inspectie geen inbreuk maakt op de vrijheid van inrichting dienen kwaliteitseisen, anders dan de wettelijk bepaalde deugdelijkheidseisen, tot de verantwoordelijkheid van de school gerekend te worden. Over het al dan niet openbaar maken van inspectierapportages lopen de meningen uiteen.

D66 en de VVD vinden dat de overheid moet garanderen dat ouders kunnen beschikken over objectieve informatie die van belang is voor een goede schoolkeuze. Zij benadrukken de openbaarheid van rapportages van de Onderwijsinspectie.

Zowel de SGP als GroenLinks plaatsen kritische kanttekeningen. In het verplicht publiceren van toetsgegevens en inspectierapporten ziet de SGP niets, omdat de eindcijfers lang niet alles hoeven te zeggen over de kwaliteit van het onderwijs vanwege onderscheid in leerlingpopulatie en achterstanden. Bovendien kan de visie op kwaliteit van toetsinstellingen en de inspectie afwijken van die van de betrokken school.

GroenLinks vindt dat deze beoordelingen gericht moet zijn op verbetering en niet op 'brandmerken'. Scholen botweg afrekenen op bijvoorbeeld cito-scores komt de kwaliteit van het onderwijs niet ten goede.

Schaalvergroting

“Grootschalige voorzieningen kennen zeker in het onderwijs de nodige nadelen. Scholen worden gestimuleerd om ook bij bestuurlijke of organisatorische schaalvergroting, de kleine schaal van de onderwijsvoorzieningen in de stad of het dorp zelf, zoveel mogelijk te handhaven.”

Er wordt in de verkiezingsprogramma's onderscheid gemaakt tussen bestuurlijke fusie en schaalvergroting van scholen zelf.

Dat laatste dient zoveel mogelijk voorkomen te worden, omdat leerlingen, ouders en leraren kleinschalige, overzichtelijke scholen wensen die geborgenheid en veiligheid bieden. Er moet meer ruimte komen voor zelfstandige en kleinere onderwijseenheden binnen bestuurlijke verbanden. Mammoetscholen in het (basis)onderwijs worden door het stellen van een maximumgrootte tegengegaan. De financiering van deze kleine onderwijseenheden wordt hierop afgestemd. Zij worden als zelfstandige eenheden bekostigd (CDA). D66, de VVD en de SP willen grote scholen de gelegenheid bieden zich weer om te vormen naar kleinschalige gemeenschappen.

Scholen die de ruimte krijgen om geïnspireerd onderwijs aan te bieden, moeten zich ondersteund weten door schoolbesturen die een professioneel personeelsbeleid, onderwijs-

kundige ondersteuning en een gezond financieel beheer kunnen organiseren. Vooral in het basisonderwijs heeft de bestuurlijke fusie krachtige voortzetting (CDA).

De bestuurlijke fusiegolf is wat D66 betreft voorbij: in de toekomst zal lokale/regionale samenwerking de plaats innemen van fusies.

De SGP wil onvermijdelijke schaalvergroting kleinschalig organiseren met de menselijke maat als uitgangspunt. Dat vraagt een ruimhartig nevenvestigingsbeleid. De schaalvergroting in het VO is voor de SGP ver genoeg gevorderd.

Voortgezet Onderwijs

“Het VO heeft de komende jaren vooral rust nodig om de implementatie van het studiehuis tot een goed einde te brengen en de leerwegen bij het VMBO in te voeren.

Van belang is dat leraren over voldoende tijd en scholingsmogelijkheden beschikken om bekend te raken met onderwijskundige vernieuwingen en om nieuwe lesprogramma's te ontwikkelen.

Bij de evaluatie van de eerste cyclus van de Tweede Fase in het vo zullen er gerichte maatregelen genomen moeten worden om de werkdruk van docenten en leerlingen te verlagen en de overbeladenheid van het programma aan te pakken.”

D66 en SP willen in het vo een geleidelijke afschaffing van de verplichte onderwijsbijdrage, dit is zinloos rondpompen van geld. D66 wil dat de tweede fase van het studiehuis niet langer verplicht wordt gesteld. Leerlingen moeten vrijer zijn in vakkenkeuze, aantal vakken en specialisatieniveau.

De SGP vindt dat er in de tweede fase rust moet komen. De leerprofielen moeten verder worden uitgewerkt. Voor de SGP is het ontoelaatbaar dat bepaalde examenonderwerpen leerlingen op achterstand zetten, omdat zij ver bij de leefwereld van de christelijke jongeren vandaan staan.

Vrijheid van onderwijs

“De vrijheid van onderwijs geeft ouders de mogelijkheid hun levensbeschouwelijke overtuiging tot uitdrukking te brengen. Op deze manier zijn ouders in staat invulling te geven aan de verantwoordelijkheid die zij hebben voor het onderwijs aan hun kinderen. De schoolbesturen van het bijzonder onderwijs dragen de verantwoordelijkheid voor de inhoud van het onderwijs en de identiteit van de school. Medezeggenschap laat evenwel de verantwoordelijkheid van het schoolbestuur voor de grondslag en de identiteit van de school onverlet.”

De vrijheid van onderwijs en met name de positie van het bijzonder onderwijs krijgt in de meeste verkiezingsprogramma's de aandacht. Is de school van de stichting of de vereniging of van de ouders?

De SGP ziet de grote betekenis van artikel 23 en pleit voor volledige handhaving. Uitgangspunt is de identiteit die gehandhaafd moet blijven. Om dit te waarborgen mogen scholen onder geen enkele voorwaarde worden gedwongen bepaalde leerlingen en leerkrachten op te nemen. Goed en

deugdelijk onderwijs bij het licht van de Bijbel is allereerst een verantwoordelijkheid voor ouders, kerken en scholen en vervolgens ook een aanhoudende zorg voor de overheid. Zij heeft – in de visie van de SGP – vooral een voorwaarden-scheppende, financierende en controlerende taak.

Omdat het bevoegd gezag 'de drager van de vrijheid van onderwijs is' moeten medezeggenschap van ouders en leerlingen en ondernemingsraden in het onderwijs niet verplicht gesteld worden. Bij de medezeggenschap van ouders en leerlingen moet ontheffing tot de mogelijkheden blijven behoren.

D66, de SP en GroenLinks geven een andere interpretatie van artikel 23. D66 stelt dat professionals en ouders schoolbesturen moeten vormen. Ouders moeten instemmingsrecht hebben over grondslag en onderwijsvisie van de school. Weigering van leerlingen is alleen acceptabel als er geen plaats meer is of als ouders de grondslag van een bijzondere school niet willen respecteren. Ouders moeten het recht krijgen om toelating op een school in een andere wijk af te dwingen.

De SP wil onderzoeken hoe bijzonder en openbaar onderwijs beter kunnen integreren. Uiteindelijk dient een algemene vorm van onderwijs tot stand te komen, met dezelfde rechten voor iedere school en iedere scholier, deelnemer en student. Scholen mogen niet alleen leerlingen in de eigen denominatie toelaten en moeten zo nodig tot algemene toegankelijkheid worden gedwongen, op grond van artikel 1 van de grondwet dat elke vorm van ongeoorloofd onderscheid verbiedt.

GroenLinks vindt dat gemengde, pluriforme scholen een groot goed zijn in de huidige en toekomstige samenleving. Overheid, onderwijsinstellingen en ouders kunnen veel meer doen om segregatie in het onderwijs (naar kleur en klasse) tegen te gaan. Bijzonder scholen hebben nog te veel mogelijkheden om leerlingen te weigeren.

PvdA en VVD laten zich in meer algemene zin uit over de interpretatie van Artikel 23.

Op alle scholen komt een ouderraad die instemmingsrecht heeft bij belangrijke beslissingen inzake de organisatie van de school. In het basis- en voortgezet onderwijs wordt de ondernemingsraad ingevoerd (PvdA). De ouders worden meer betrokken bij het wel en wee van de school (VVD).

Na de verkiezingen ...

Tot zover deze analyse. Hoe nu verder vraagt de lezer zich wellicht af? De kiezer is nu eerst aan de beurt. Deze laat zich ongetwijfeld niet alleen leiden door onderwijsparagrafen.

Na de kabinetsformatie weten we de richting waarin het onderwijsstelsel zich zal gaan ontwikkelen. Wellicht is het zinvol om op dat moment vanuit het Wetenschappelijk Instituut enkele thema's verder uit te gaan werken, zodat onze politieke vertegenwoordigers bouwstenen voor het politieke debat krijgen aangeleverd.

Een uitgebreidere versie van dit artikel is te vinden op www.wi.christenunie.nl (onder 'publicaties' -> 'DenkWijzer')

Zo kan het niet langer!

Over erosie van normen en de noodzaak van een effectiever veiligheidsbeleid

Door Mr. Eise van der Sluis, nummer 9 op de landelijke kandidatenlijst van de ChristenUnie

In de aanloop naar de Tweede-Kamerverkiezingen buitelen politieke partijen over elkaar heen met voorstellen om de veiligheid in ons land te verbeteren. Een rituele dans, die eens in de vier jaar plaats vindt maar daarna vaak niet de resultaten brengt die kiezers ervan verwacht hebben.

Draagt de overheid het zwaard - uit de Romeinenbrief - dan toch tevergeefs? Is het bot geworden en toe aan een slijpbeurt? Deze vragen raken aan de meest fundamentele taak van de overheid: recht vaststellen, bewaren, herstellen en recht doen. Is de overheid bij een steeds verdergaande erosie van normen in de samenleving nog in staat de veiligheid van burgers te waarborgen? Durft zij nog te kiezen voor normen en waarden en is zij in staat en bereid deze te waarborgen en te handhaven? Deze en andere vragen geven aanleiding voor een zoektocht naar de ingrediënten voor een effectiever veiligheidsbeleid.

Veiligheid in verval

Het begrip 'veilig' is afgeleid van het Griekse woord ποιμήν, met de prachtige bijbelse betekenis 'herder'. De Dikke Van Dale spreekt ook van de betekenis 'beschermen'. De bescherming tegen personen en gevaren die burgers kunnen bedreigen door de overheid is aan verval onderhevig, is de algemene opvatting van vrijwel alle politieke partijen. Vier op de vijf kiezers zijn het daarmee eens en noemen de toenemende onveiligheid als hun voornaamste zorg. Dit hoeft geen verbazing te wekken omdat uit onderzoek duidelijk is, dat slechts 15% van de geregistreerde misdrijven wordt opgelost, 53% van de daders recidiveert, een agent zich gemiddeld slechts 20% van zijn werktijd op straat bevindt, het geweld op alle fronten toeneemt, een groot deel van de 1,3 miljoen processen verbaal jaarlijks zonder strafrechtelijk vervolg blijft en de zittende en staande magistratuur met grote

werkachterstanden kampt. Hier en daar is serieus sprake van een onbeheersbaar geworden veiligheidsproblematiek waarbij overheid, politie en openbaar ministerie machteloos staan.

Niet voor niets stelt het programma van de ChristenUnie, dat we de grens van de tolerantie voorbij zijn voor zowel de grote als voor de kleine criminaliteit. Net als de ChristenUnie hebben ook andere politieke partijen (hernieuwde) aandacht voor de overdracht van normen en waarden, of juist het gebrek daaraan. De erosieverschijnselen die daarvan het gevolg zijn stellen de overheid voor de lastige vraag hoe die ontwikkeling te keren valt. Wie niet wil accepteren dat ouderen 's avonds niet meer de deur uit durven, winkeliers altijd op hun hoede zijn voor een gewapende overval en de trein 's avonds niet meer waagt te stoppen op bepaalde stations, ontkomt er niet aan principieel na te denken over de vraag op welke wijze de overheid kan bevorderen dat wat normaal is ook weer normaal wordt. Een uitputtende beschrijving van de factoren die daarbij een rol spelen kan hier niet aan de orde komen. Wel is duidelijk dat burgers elkaar binnen gezinnen, op school en op straat kennelijk onvoldoende aanspreken op gedragsregels die noodzakelijk zijn om een leefbare en veilige publieke ruimte te bewaren. In zekere zin heeft de door velen beleden norm van vrijheid voor ieder individu gezorgd voor onvrijheid voor anderen. Sociale controle door de gemeenschap is omgeslagen in individuele onverschilligheid waardoor de openbare ruimte steeds anoniemier is geworden. Ook wordt steeds meer de keerzijde duidelijk van een politieke cultuur waarin polderdenken en gedoogbeleid heeft geleid tot een praktijk van pappen en nathouden die nu tegen zijn grenzen oploopt en het gezag van de overheid uitholt. Daar kan nog aan worden toegevoegd, dat de verschillen in welvaart zijn gegroeid en voor velen perspectief ontbreekt.

Deze ontwikkelingen en de terecht toegenomen aandacht voor slachtoffers versterken gevoelens van onveiligheid, zelfs in die mate, dat die gevoelens vaak niet meer in reële verhouding staan tot de kans om écht slachtoffer te worden van geweld of criminaliteit. Het

Eise van der Sluis is directeur van het Midden- en Kleinbedrijf Amsterdam. Van 1993-1998 werkte hij als beleidsmedewerker en voorlichter voor de GPV-fractie in de Tweede Kamer.

veiligheidsgevoel is vaak gekleurd en kent tal van ongrijpbare elementen. Dat kan worden geïllustreerd met een voorbeeld uit Amsterdam. Op het Centraal Station gebeurt alle criminaliteit op het drukke perron 2. Vraag je de mensen waar ze zich het veiligst voelen, dan is dat óók perron 2: tussen de mensen en tegen het stationsgebouw. Het onveiligst voelen ze zich bij spoor 15, waar nóóit wat gebeurt, maar dat afgelegen in het donker ligt.

Draaideurcriminelen en probleemjongeren

De variatie in vormen van criminaliteit en onveiligheid is schier eindeloos. In het bestek van dit artikel concentreer ik me daarom vooral op de draaideurcriminelen en probleemjongeren, die verantwoordelijk zijn voor een groot deel van de criminaliteit. Over 1998, het jaar van de vorige verkiezingen voor gemeenteraad en Tweede Kamer, achterhaalde het Wetenschappelijk Onderzoek en Documentatie Centrum (WODC) voor het ministerie van Justitie 9500 criminelen die gemiddeld ieder al 73 delicten hadden gepleegd. Dat gezelschap is inmiddels uitgebreid tot boven de 10.000 en het aantal misdrijven eveneens. Deze groep criminelen laat zich niet weerhouden door het bestaande strafrecht en vervalt stelselmatig in oude fouten of weet zelfs geheel uit handen van politie en justitie te blijven. Een effectievere aanpak van deze onverbeterlijke recidivisten is de sleutel naar een werkelijk veiliger samenleving. Het is maar de vraag of dit alleen met zwaardere straffen of strafverzwarringsgronden bij recidive kan worden bereikt, zoals nu door verschillende politieke partijen in hun programma's wordt bepleit.

Grofweg bestaat de groep draaideurcriminelen uit criminele illegalen, (allochtone) probleemjongeren met een harde kern van *high risk criminals* en verslaafden. Voor deze laatste groep bestaat sinds mei vorig jaar in de Bijmerbajes de mogelijkheid hen twee jaar lang op te nemen in een strikt afkick- en terugkeerprogramma: de SOV-maatregel (Strafrechtelijke Opvang Verslaafden). Het voorstel om ook voor andere draaideurcriminelen zo'n maatregel in te voeren vindt steeds meer weerklank. De 'V' van SOV zou dan kunnen staan voor Veelplegers. Een dergelijke maatregel zou dan wel gepaard moeten gaan met een intensief programma dat hun ook een maatschappelijk perspectief biedt, zoals trainingen, opleidingen en begeleiding.

Het is nog beter de put te dempen voordat het kalf verdronken is, want de weg terug is voor notoire dwarsliggers moeilijk begaanbaar. Van de 48.000 mensen die jaarlijks in Amsterdam worden aangehouden, zijn er 4600 tussen twaalf en 23 jaar en hebben merendeels een allochtone afkomst. Dat is een onvoorstelbaar groot aantal. Wanneer het perspectief voor de groep kansarme jeugd niet drastisch verbeterd zal deze kweekvijver van nieuwe generaties geharde criminelen alleen maar ver-

der groeien. Dat is niet in de eerste plaats een zaak van politie en justitie maar juist van de ouders, de lokale overheid, scholen, jeugd-, sport- en hulpverleningsinstellingen en het bedrijfsleven. Alleen wanneer zij gezamenlijk hun onderscheiden verantwoordelijkheden waarborgen, kan de aangroei van 'nieuw talent' worden voorkomen en kunnen criminele carrières worden doorbroken. En dat is dringend noodzakelijk. Van de achtduizend politiemensen, onder wie drieduizend rechercheurs, die het kabinet voor de komende jaren heeft voorgesteld, kunnen volgens berekeningen tachtigduizend zaken meer behandeld worden en een paar criminele groepen extra worden aangepakt. Maar daarmee wordt de berg criminaliteit niet echt kleiner. Tegenhouden is daarom het motto. De politieke discussie moet meer dan nu gaan over de vraag hoe de samenleving zo kan worden georganiseerd dat misdaad veel onaantrekkelijker wordt. Dit betekent hoe dan ook dat iedere burger meer op zijn eigen verantwoordelijkheid zal moeten worden aangesproken en politiek ruimte ontstaat om serieus creatieve en onorthodoxe maatregelen bespreekbaar te maken.

Tegenhouden

In opdracht van de Raad van Hoofdcommissarissen heeft de projectgroep *Opsporing* het rapport *Misdaad laat zich tegenhouden* opgesteld. Daarin doet zij aanbevelingen om barrières op te werpen waardoor criminelen geen misdaden kunnen plegen. Om veiligheid beter te 'organiseren' kan volgens de projectgroep niet langer worden volstaan met meer blauw op straat en meer opsporing. Het gaat ook om blauw meer op straat, herijking van de privacywetgeving die de opsporing vaak ernstig belemmert, verplichte beveiliging van woningen en bedrijven, plaatsen van chips in waardevolle producten om de opsporing te vergemakkelijken en preventief en gericht toezicht op de bewegingen van criminelen. Volgens de projectgroep is de prijs voor meer veiligheid dat burgers

deels hun vrijheid en privacy moeten inleveren. Alleen op die manier en met gebruikmaking van nieuwe rechtechnieken kunnen de activiteiten van criminelen worden geblokkeerd en kunnen hun netwerken worden verstoord.

Inmiddels worden deze opvattingen zowel binnen politie als justitie omarmd en ontkomt de landelijke politiek in de komende jaren niet aan het maken van principiële keuzes om de misdaadgroei in te dammen. De verschillende verkiezingsprogramma's geven daar ook blijk van met pleidooien voor: het ontwikkelen van digitale opsporingsmiddelen (porno, illegaal gokken, credit card fraude), het opstellen van veiligheidscontracten met rechten en plichten voor burgers en bedrijven, een bredere toepassing van DNA-technieken, het herstel van gezag door zwaardere bestraffing van agressie tegen de politie, een algemene identificatieplicht en de ontwikkeling van Europees strafrecht. Vrijwel alle partijen realiseren zich, dat zowel het tegenhouden als het opsporen van criminaliteit een nog grotere inzet van de politie zal vragen. Daarnaast verdient de kwaliteit en het tempo van het strafproces, de wijze, aard en zwaarte van bestraffing en de capaciteit en de regie in penitentiaire inrichtingen onverminderd aandacht. Maar het is ook een cultuurkwestie: het dient afgelopen te zijn met de vrijblijvendheid in het veiligheidsbeleid. Verantwoordelijkheden op nationaal niveau en in het lokaal bestuur, maar ook die van burgers, bedrijven en (opsporings)instanties dienen expliciet en controleerbaar gemaakt te worden zodat er ook 'afgerekend' kan worden.

Versnippering

Naast de normstellende, voorwaardenscheppende en handhavende rol van de rijksoverheid, neemt de rol van lokale overheden bij het tot stand brengen van effectief veiligheidsbeleid sterk toe. De optredende overheid komt in de plaats van de terugtrekkende overheid. Juist dicht bij huis liggen veel kansen de veiligheid van burgers te verbeteren. Dit is echter niet eenvoudig vanwege het grote aantal instanties dat hierbij betrokken is en de samenhang in veiligheidsbeleid én uitvoering die vanuit de verschillende gemeentelijke diensten moet worden gerealiseerd.

Bij alle vernieuwing in het veiligheidsbeleid moet tegelijk een sanering plaatsvinden van het enorme aantal projecten en instanties, dat inmiddels is opgezet om – vooral jongere – criminelen weer op het goede spoor te krijgen. De enorme versnippering die is ontstaan kan worden geïllustreerd met de situatie in Amsterdam-West waar 64 projecten draaien voor in meer of mindere mate ontspoorde jongeren. Hoewel goed bedoeld, is dit teveel van het goede om snel en doelmatig te kunnen werken. Met een kleiner aantal mensen om de tafel werkt het beter en is de financiering gemakkelijker. Een ander aandachtspunt is de versnippering van gemeentelijke diensten voor toezicht, zonder enige bevoegdheid. Het zou goed zijn wanneer in gemeenten slechts sprake was van één aparte Dienst Toezicht, in

ARP 1959

CDA 1981

plaats van een 'politietje' voor elke wethouder afzonderlijk. De bij deze dienst werkzame toezichthouders zouden de bevoegdheid moeten hebben boetes te geven na een daarop gerichte opleiding, en één en hetzelfde uniform moeten dragen in geheel Nederland.

Verantwoordelijkheden (toe)delen

De lokale overheid dient zich te realiseren dat veel besluiten en ontwikkelingen die binnen haar verantwoordelijkheid vallen, vaak (onverwachte) veiligheidsaspecten in zich hebben, die goed onderkent dienen te worden. Zo leidde de vestiging van vrijwel alle scholen in het voortgezet onderwijs in de Westelijke stadsdelen van Amsterdam en het sluiten van trein- en metroketten, tot een explosieve stijging van de onveiligheid in het openbaar vervoer, door de grote extra stroom jonge reizigers. Ook de weinig zorgvuldige aanleg van woonwijken en bedrijventerreinen creëert niet zelden een anonieme publieke ruimte en daarmee de veiligheidsproblemen van overmorgen.

Echter, niet alleen de lokale overheid is aan zet. Scholen zijn er bijvoorbeeld op aanspreekbaar, dat zij een veilige leeromgeving voor hun leerlingen waarborgen en met goed resultaat financiële middelen inzetten die schooluitval tegengaan.

Bedrijven dienen het mogelijke te doen om de veiligheid binnen hun bedrijfsvoering, van hun klanten en werknemers te waarborgen. Wanneer de financiële last van daarmee gemoeide investeringen ondernemers naar de rand van hun bestaan dreigt te drijven is het wellicht een goede gedachte een fiscale stimulans te ontwikkelen. Hiermee zou het investeringstempo in veiligheidszorg, inclusief scholing en training van personeel, naar voorbeeld van de succesvolle stimulering van arbo- en milieu-investeringen belangrijk kunnen toenemen.

Nu meer en meer georganiseerde criminele organisaties voet aan wal krijgen in de legale wereld door grootschalige vastgoedtransacties is ook een goede monitoring van het vastgoedbezit van het allergrootste belang geworden. Het Van Traa-team bereikt hieromtrent in Amsterdam de eerste goede resultaten, maar deze wijze van werken staat feitelijk nog in de kinderschoenen. Meer dan ooit lijken de geesten rijp voor een door organisatoren betaalde inzet van politiemensen bij (voetbal)evenementen. De politie kan hieraan immers geen prioriteit blijven geven waar andere zaken meer urgent zijn en een breder publiek belang dienen.

Tenslotte zal de komende jaren veel energie gestoken moeten worden in deskundigheidsofbouw rond huiselijk geweld. Dit onderbelichte fenomeen – vaak in combinatie met alcoholmisbruik - blijkt maar al te vaak deel uit te maken van de huiselijke situatie waarin de latere probleemjongeren zijn opgegroeid. Het ongeremde geweld en de brutaliteit van deze jongeren vormt een terreur waartegen soms zelfs de politie niet meer bestand is. Gezinnen waaruit deze jongeren afkomstig zijn zullen veel meer aandacht moeten krijgen, het perspectief op werk moet worden verbeterd en een betere

toekomst van hele stadswijken zal moeten worden gegarandeerd.

Daarmee is de wezenlijke betekenis van beleid en uitvoering rond wonen, werken, scholing, ruimtelijke inrichting, welzijn en sport voor een effectief veiligheidsbeleid duidelijk geworden. De lokale overheid zal daarbij het initiatief moeten nemen, de regie moeten voeren en de rol van andere partijen moeten definiëren en faciliteren. Diverse politieke partijen menen om die reden dat de tijd is aangebroken om lokale besturen een eigen vrij besteedbaar veiligheidsbudget toe te kennen, waarmee zij de specifieke veiligheidsproblematiek in hun gemeente kunnen bestrijden.

Wie schaad, doet kwaad

Alle aandacht voor de oorzaken van criminaliteit en de mogelijkheden die te voorkomen dan wel effectief op te sporen en te bestraffen moet de aandacht niet afleiden van de slachtoffers van misdaad en geweld. Ook daarin heeft de overheid een taak, juist omdat daarmee een deel van de gevoelens van onveiligheid kan worden weggenomen. In de eerste plaats betekent dit dat slachtoffers niet alleen formeel hun recht kunnen doen laten gelden, maar dat zij deze ook materieel inhoud kunnen geven. Dit houdt onder meer in dat zij beschikken over een toegankelijk en betaalbaar rechtstelsel en de opgelopen schade op de daders (en eventueel hun ouders) kunnen verhalen. Verder dienen politie en justitie als regel 'afloopberichten' aan de slachtoffers te zenden waarin de aangever geïnformeerd wordt over de vervolging en strafoplegging van de dader. Dit zou vergemakkelijkt kunnen worden met een elektronisch aangifte volgsysteem. Tenslotte dient ook de kwaliteit en beschikbaarheid van de opvang van slachtoffers verder te verbeteren en kan niet langer sprake zijn van automatische vervroegde invrijheidstelling.

Wie schaad, doet kwaad en dient zonder omwegen met de gevolgen van zijn handelen te worden geconfronteerd. Net zo goed als voor de samenleving in het algemeen en slachtoffers in het bijzonder recht moet worden gedaan. De tijd van vrijblijvendheid is voorbij. Politieke keuzes en daadkracht zijn nodig. Immers, politieke reputaties rond het thema veiligheid worden niet gevestigd door datgene wat men zegt te gaan doen, maar door wat men daadwerkelijk doet.

Bronnen:

- "*Veilig werken en winkelen*"- Manifest van het PlatformDetailhandel.NL tegen winkercriminaliteit (november 2001)
- Landelijke verkiezingsprogramma's van PvdA, CDA, VVD, D66, GroenLinks, SP, ChristenUnie en SGP
- "*Misdaad laat zich tegenhouden*"- Projectgroep Opsporing, Raad van Hoofdd commissarissen (oktober 2001)
- "*Regionaal Platform Criminaliteitsbeheersing, overheid en bedrijfsleven: samen sterk!*"- Nationaal Platform Criminaliteitsbeheersing (2001)
- "*Veiligheid, een gezamenlijke onderneming*"- Informatiepunt Lokale Veiligheid en VNO/NCW (maart 2001)

Een zorg(e)loze of bezorgde

Door drs. Tijmen Duijst, nummer 10 op de landelijke kandidatenlijst van de ChristenUnie

De gezondheidszorg in Nederland staat onder druk. Er is sprake van grote knelpunten in de zorg.

Zo zijn er niet te tolereren wachtlijsten, zijn er grote personeelstekorten waardoor veel werk door weinigen moet worden gedaan. Daarnaast is er de afgelopen periode sprake geweest van verschraling van de zorg.

Het kabinet heeft de laatste twee jaar miljarden in de zorg gestopt, maar heeft daarmee de knelpunten niet kunnen verhelpen.

Er kan wel gezegd worden dat het gevoerde salamibelid, waarbij via budgettering de zorg lange tijd werd afgeknepen, niet in enkele jaren met een grote zak geld ongedaan gemaakt kan worden. Daarvoor is teveel afgebroken. Ook op ethisch vlak hebben zich grote veranderingen voorgedaan. Zo is er een nieuwe euthanasiewetgeving, vraagt de voortschrijdende medische kennis (gentechnologie) om wettelijke kaders en komt het respect voor het leven in toenemende mate onder druk te staan.

In dit artikel wil ik vooral ingaan op het komende stelsel. Daarbij past enige voorzichtigheid. Het is altijd verleidelijk, maar ook riskant om iets te zeggen over een beleids-terrein waarover een nieuw, nog te vormen kabinet de scepter gaat zwaaien.

Wel kan op basis van enkele belangrijke adviezen van SER en RVZ het spectrum aangegeven worden hoe in Nederland gedacht wordt over het nieuw in te richten stelsel. Daarnaast zijn er de verkiezingsprogramma's van de politieke partijen en de ontwikkelingen in de zorg tot nu toe. Daaruit kan met de nodige voorzichtigheid een bepaalde hoofdlijn gesignaleerd worden. In het navolgende wil ik daartoe een poging wagen.

Het stelsel

Om de huidige ontwikkelingen in de gezondheidszorg goed te kunnen begrijpen en daarop een verantwoorde analyse te kunnen maken, is het goed de ontwikkelingen

in de zorg over de afgelopen periode van vijftig jaar te bezien.

De gezondheidszorg van na de Tweede Wereldoorlog legt aanvankelijk geen al te grote druk op het nationaal inkomen. Tot in de zestiger jaren bedraagt het percentage in relatie tot het nationaal inkomen zo'n vier procent.

Daarna zien we dit percentage als gevolg van de toegenomen welvaart en de zich ontwikkelende medische technologie gestaag oplopen. Er is sprake van een disproportionele, autonome groei van de gezondheidszorg. Eind zeventiger jaren komt het percentage zelfs boven de tien procent. Opeenvolgende kabinetten hebben geprobeerd dit percentage enigszins beheersbaar te houden. Zonder overigens al te veel succes.

In augustus 1986 wordt de Commissie Structuur en Financiering van de Gezondheidszorg geïnstalleerd, in de volksmond de Commissie Dekker genoemd. Het is deze commissie die voor het eerst economische begrippen als vraagsturing, aanbod, keuzevrijheid en marktwerking in de zorgsector introduceert. Ook worden de rollen van de verschillende participanten in de zorg meer in economische zin gedefinieerd. Aan de hand daarvan komt men tot een fundamenteel andere opvatting over de wijze waarop de gezondheidszorg vorm gegeven dient te worden. Opmerkelijk daarbij is enerzijds de erkenning van de grondwettelijke taak die de overheid heeft, waarbij het met name gaat om de bereikbaarheid, beschikbaarheid, toegankelijkheid en kwaliteit van de zorg voor alle ingezetenen. Echter waar het gaat om de uitvoering, is een terughoudende rol voor 'Den Haag' weggelegd. De overheid dient slechts kaderstellend aanwezig te zijn vanuit de grondwettelijke taak die zij heeft. De Commissie is van mening, dat juist een gereguleerd marktmechanisme (als een soort *invisible hand*) ertoe zal leiden dat de kosten van de gezondheidszorg zullen dalen dan wel minder zullen stijgen. Hoewel de ideeën van deze commissie nooit echt ingang hebben gevonden, hebben ze ontegenzeggelijk een enorme invloed gehad op het 'veld'.

Inmiddels zijn we bijna zestien jaar verder en kunnen we constateren dat de overheid zich op een aantal andere beleidsterreinen al heeft teruggetrokken en de markt

Tijmen Duijst werkt bij de 's-Heerenloo Zorggroep. Daarvoor was hij werkzaam voor het CNV. Hij vertegenwoordigde het vakverbond o.a. in SER-commissies. Verder is hij voorzitter van de fractie van de ChristenUnie in de gemeente Huizen.

overheid in de toekomst?

onder voorwaarden haar werk laat doen. Dat dit niet altijd een verbetering is geweest, toont de privatisering van de Nederlandse Spoorwegen aan, waarbij overigens de politiek niet altijd een even heldere rol gespeeld heeft.

In de afgelopen kabinetsperiode heeft de regering de gezondheidszorg tot speerpunt van beleid gemaakt. Er zijn plannen ontwikkeld tot introductie van markt-elementen en deels heeft men daar al een begin mee gemaakt. Instrumenten daarbij zijn consumentensovereiniteit, nieuwe wetgeving met betrekking tot de bekostigingsstructuur van de zorg, een grotere transparantie, zorg op maat en *benchmarking* van instellingen. Alles gericht om vormen van concurrentie mogelijk te maken met behoud van de kwaliteit.

Daarbij gaan de plannen uit van een veel grotere rol voor verzekeraars. In de eerste plaats gaan de verzekeraars als echte verzekeraars met elkaar concurreren. Zij zullen moeten vechten om de gunst van de verzekerde. Aanbieders van de zorg zullen ook met elkaar moeten concurreren. De verzekeraars zullen immers om te kunnen concurreren hun zorginkoop zo doelmatig en zo goedkoop mogelijk trachten te realiseren. De patiënt - gezien zijn afhankelijke positie de zwakste partij op de markt - krijgt van de overheid meer macht. Door instrumenten als het Persoonsgebonden- en Persoonsvolgend Budget (de PGB en PVB) zullen zij in zo'n nieuwe, marktgerichte setting zelf kunnen kiezen hoe zij hun geïndiceerde zorg willen vormgeven. Kort gezegd gaan we van een aanbodgestuurde naar een meer vraaggestuurde zorg toe. Een belangrijk onderdeel daarbij vormt het vraagstuk hoe het stelsel van ziektekostenverzekeringen daarbij zal moeten worden vorm gegeven. Moet marktwerking tot stand komen op basis van het huidige versnipperde stelsel van ziektekostenverzekeringen, inclusief de daarbij behorende bureaucratie, of gaan we

toe naar een moderne variant van de oude volksverzekering, de basisverzekering? Moeten daarin alle vormen van gepaste (noodzakelijke) zorg een plaats moeten krijgen of niet?

Als gevolg van deze (komende) beleidswijzigingen spelen de aanbieders van zorg (ziekenhuizen, instellingen zoals die in de gehandicaptenzorg, ouderenzorg, thuiszorg en verpleegzorg) in op de nieuwe situatie van de tucht van de markt en proberen zoveel mogelijk de eigen continuïteit veilig te stellen. Enerzijds ziet men daaruit als ontwikkeling naar voren komen dat de zorg doelmatiger wordt uitgevoerd. Tegelijkertijd tekent zich ook een zakelijker opstelling van alle participanten binnen de zorg af. Of dit in alle gevallen de zorg ten goede komt, kan betwijfeld worden.

Uitgebrachte adviezen

SER advies "Naar een gezond stelsel van Ziektekostenverzekeringen"

In december 2000 heeft de Sociaal Economische Raad (SER) advies heeft uitgebracht aan de minister van VWS over dit onderwerp.

De SER concludeerde dat een effectieve aanpak van de huidige knelpunten in de zorg en toekomstige uitdagingen op het terrein van de gezondheidszorg zeer dringend noodzakelijk zijn. Het huidige stelsel van ziektekostenverzekeringen en gezondheidszorg is niet voldoende bestand tegen toekomstige ontwikkelingen en bovendien onvoldoende in staat daarop in te spelen. Zo zal, aldus de SER, het stelsel in het licht van de vergrijzing van de samenleving niet voldoende solidariteit kunnen organiseren. Ook kan de huidige gezondheidszorg onvoldoende inspelen op de toenemende voorkeuren van verzekerden en patiënten. Daarnaast zijn de eerder genoemde wachtlijsten, de personeelstekorten en de versraling van de zorg een belangrijk motief om te komen tot een spoedige modernisering van zowel het verzeke-

ringsstelsel als de gezondheidszorg. De SER kiest daarbij voor handhaving van de AWBZ met zoals nu een procentuele premie. Wel dient deze verzekering gemoderniseerd te worden. Daarnaast kiest deze Raad voor een basisverzekering (de algemene zorgverzekering AZV). Verzekerden betalen daarvoor een nominale premie (onafhankelijk van het inkomen). Ook hebben zij een grote keuzevrijheid omtrent de wijze waarop zij verzekerd willen zijn. Zij kunnen kiezen voor de basisverzekering (standaardpolis) of voor een verzekering met een breder pakket. Verzekeraars kennen voor de basispolis een acceptatieplicht. De standaardpolis bevat alle vormen van gepaste zorg. Ook kunnen zij voor een groot dan wel een klein eigen risico kiezen. De Ziekenfondsverzekeringen, de huidige particuliere verzekeringen en de ambtenarenverzekeringen gaan op in deze AZV (ontschotting). In het stelsel zijn waarborgen opgenomen waardoor risicosolidariteit en inkomenssolidariteit in gelijke mate aanwezig zijn als in het huidige stelsel. Risicosolidariteit wordt binnen het stelsel gerealiseerd via risicoverevening. Inkomenssolidariteit moet zijn beslag krijgen via het belastingstelsel en moet op robuuste en duurzame wijze zijn gewaarborgd.

Het is dit unanieme advies dat zijn invloed heeft gehad in de politiek. Voor het eerst waren werkgevers en werknemers het eens over de toekomst van de zorg. Het advies ademt de typische "poldergeest" uit, waardoor het ondanks de baanbrekende elementen sterk de sfeer ademt van het compromis. Zo kregen de werknemers de basisverzekering, een droom die zij al jaren koesteren. Gezegd kan worden dat de unanimiteit op het fenomeen basisverzekering na jarenlange onenigheid, de grote verdienste is van dit advies. Werkgevers kregen hun verzekering(en) met een nominale premie en een sterke vorm van marktwerking en veel keuzemogelijkheden voor verzekerden. Wat bijna revolutionair is binnen de Nederlandse verhoudingen, is dat het voorgestelde ziektekostenverzekeringstelsel ontstaat is van inkomenspolitieke elementen. Veranderingen in het huidige stelsel zijn te vaak stuk gelopen omdat de inkomensgevolgen te groot waren. In het advies wordt voorgesteld de eventueel optredende negatieve inkomenseffecten te compenseren via het fiscale stelsel. Daartoe worden een aantal voorstellen gedaan.

Bij dit advies zijn de nodige kanttekeningen te plaatsen. Zo kunnen er vraagtekens gezet worden bij de aan de overheid toebedachte rol. Er is in het advies de erkenning voor de directe grondwettelijke taak die de overheid dient te spelen op het terrein van de gezondheidszorg om te reageren op onvolkomenheden die het normaal functioneren van de zorgmarkt belemmeren. Echter de overheid loopt het risico, gezien haar rol op afstand, dat zij via het fiscale stelsel slechts de optredende negatieve inkomenseffecten mag gladstrijken omdat het nu eenmaal moeilijk is in eenmaal ontstane private verhoudingen zomaar in te grijpen.

De soep zal echter niet zo heet gegeten worden omdat het maar de vraag is of het fiscale stelsel wel als vehikel voor inkomenscompensatie kan worden aangewend. Het is met name de Europese eenwording die wel eens roet in het eten zou kunnen gooien. Immers het streven van alle aangesloten staten is erop gericht om de lastendruk zoveel mogelijk te beperken. Dat was een van de redenen per 1 januari 2000 er zo'n grote belastingherziening door te voeren. In een dergelijk klimaat past het uitbreiden van fiscale aftrekken minder goed. Het spreekt voor zich als de fiscale compensatie niet kan worden uitgevoerd het door de SER beoogde stelsel zeer onder druk komt te staan.

Daarnaast kan de vraag gesteld worden of de voorgestelde risicoverevening in het stelsel wel voldoende de mogelijke risicoselectie elimineert. Te vaak bleek dat er mogelijkheden gevonden werden om dergelijke regels effectief te omzeilen, met alle gevolgen van dien.

RVZ-advies "De rollen verdeeld"

Ook de Raad voor de Volksgezondheid en Zorg (RVZ) heeft een advies afgescheiden met betrekking tot het functioneren van de gezondheidszorg. Zij geven een analyse van de problematiek binnen de gezondheidszorg. Daarin komen zij tot een andere rolverdeling voor de in dit stelsel opererende participanten en tot een ander stelsel van ziektekostenverzekeringen. Op deze plek wil ik mij beperken tot de opvatting van de raad omtrent het stelsel. De RVZ stelt voor de huidige compartimenten in de zorg op termijn los te laten. Daarvoor in de plaats komt een verplicht, maar beperkt basispakket met een deels procentuele en deels nominale premie. Daarnaast kan de burger zelf een aanvullende verzekering sluiten. Zo ontstaan keuzemogelijkheden. De verzekerde kan kiezen voor zorg in natura dan wel op basis van een restitutie of via een Persoonsgebonden budget. Ook kan hij zelf zijn zorgverzekeraar kiezen. Zo ontstaat binnen strakke door de overheid te beheersen kaders concurrentie. De vraag en niet de kostenbeheersing staat bij het formuleren van de polisvoorwaarden centraal. De overheid houdt een stevige vinger in de pap. De belangrijkste daarvan zijn: de acceptatieplicht en de daaraan gekoppelde verevening binnen het stelsel, de hoogte van de procentuele premie en bandbreedte van de nominale premie, het in te stellen onafhankelijke toezicht en de omvang van de wettelijke zorgaanspraken in de verplichte verzekering.

Dit advies gaat duidelijk minder ver als het SER-advies. De overheid is veel pregnanter aanwezig. Veel van de thans bestaande instrumenten blijven bestaan. Ook hier een duidelijke ruk in de richting van marktwerking met de daarbij behorende grotere vrijheid, maar met de risico- en inkomenssolidariteit binnen het stelsel. In het SER-advies was deze inkomenssolidariteit, zoals we zagen, neergelegd in het fiscale stelsel. De overheersende vraag bij dit RVZ-voorstel is of de overheid zich in een dergelijk stelsel voldoende zal kunnen beheersen. We moeten niet vergeten, dat er nogal wat politiek

gevoelige ingrediënten in de gezondheidszorg aanwezig zijn. De politiek heeft niet altijd uitgeblonken in het scheiden van electoraal gewin en het streven naar goed beleid. Dit heeft de effectiviteit van beleid niet altijd goed gedaan.

Het politieke speelveld

Kijkend naar de verkiezingsprogramma's valt op dat men in het algemeen tussen deze twee adviezen in hangt. In het algemeen kiest men voor basisverzekering met daarbij een vorm van marktwerking. Kijkend naar de wijze waarop dat vervolgens dan vorm gegeven moet worden zijn er nogal wat verschillen aan te wijzen. Deze zijn voornamelijk terug te voeren op een drietal aspecten. Het eerste is welke van de huidige verzekeringen men samenvoegt (met andere woorden: laat men de AWBZ in tact of maakt men van alle verzekeringen een grote basis- of volksverzekering?). Het tweede is de mate waarin en de wijze waarop men marktwerking wil toestaan of anders gezegd de invloed van de overheid wil beperken. Het derde is de mate waarin solidariteit gerealiseerd wordt en of dat binnen of buiten het stelsel gestalte zal moeten krijgen.

Vreemd genoeg komt men in de verkiezingsprogramma's niet veel tegen over de rol van de overheid in een dergelijke nieuwe setting. Waarschijnlijk gaan politieke partijen er als vanzelf vanuit dat de overheid toch een grote mate van sturing zal houden. Enkele partijen geven de indruk dat de markt, nadat er bepaalde regels door de overheid zijn gesteld, zelf zijn gang maar moet gaan. De overheid mag alleen de "rommel" van de markt opruimen middels het fiscale stelsel.

Ook zijn er partijen (GroenLinks, SP en in mindere mate ChristenUnie) die afzien van marktwerking in de zorg en door gedragsverandering van participanten en andere bestuurlijke verhoudingen de gezondheidszorg weer beheersbaar willen maken. Voor deze partijen staat vooral het belang van het individu een rol. Over kosten wordt minder gepraat.

Ten laatste

Het nieuwe kabinet staat waar het gaat om de gezondheidszorg voor een grote opdracht.

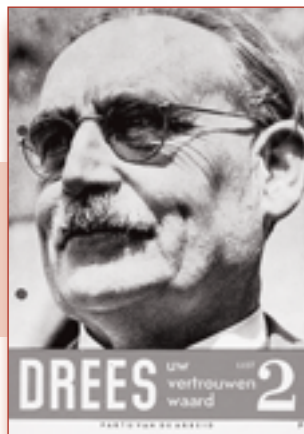
Er zal afgaande op de verkiezingsprogramma's en het thans in gang gezette beleid een nieuw stelsel van ziektekostenverzekeringen ontwikkeld worden, omdat het oude door zijn versnippering, verschotting en bureaucratisch gehalte tekort schiet. Dat is de grote winst ten opzichte van vier jaar geleden. Ook de almachtige overheid is er niet in geslaagd effectief in te grijpen in de zorg, de kosten te beheersen en in te spelen op nieuwe ontwikkelingen in de zorg. Het zal echter veel verschil maken of de huidige dan wel een andere coalitie dit nieuwe stelsel zal vormgeven. In alle gevallen zullen elementen uit het SER- en RVZ-advies een rol spelen. Een rol voor het fiscale stelsel waar de SER voor pleit acht ik daarbij van minder betekenis.

Voor de ChristenUnie ligt er op dit terrein een schone taak. Zij kan er, en naar het zich nu laat aanzien met (nog) meer mankracht, aan werken dat het nieuwe stelsel daadwerkelijk een door de overheid geborgde intrinsieke solidariteit zal hebben. Concreet houdt dit in te streven naar een zo groot mogelijke toegankelijkheid van de basisverzekering met daaraan gekoppeld een pakket dat tenminste de gepaste zorg omvat, een procentuele premie, een beperkt eigen risico en eigen bijdragen. Daarmee wordt voor de zwakkeren in de samenleving, gehandicapten, bepaalde groepen ouderen en uitkeringsgerechtigden de financiële toegang tot de zorg gewaarborgd.

Wel past een relativerende opmerking. Bij de overgang naar een nieuw stelsel zal de mate waarin sprake is van economische groei in de komende kabinetsperiode mede van belang zijn. Gezien de complexiteit van zo'n operatie en de optredende inkomenseffecten zal een relatief lange overgangperiode noodzakelijk zijn, waarbij veel "smeergeld" gemoeid zal zijn om negatieve inkomenseffecten te compenseren. Een lage economische groei heeft zo direct invloed op de veranderingsgezindheid van een kabinet.

ARP 1937

PvdA 1956

GPV 1977

KVP 1972

Na de gemeenteraadsverkiezingen

Enkele analyses

Door Corine Dijkstra, adviseur raads- en statenleden ChristenUnie en Erik van Dijk, onderzoeker lokale overheden

Op woensdag 6 maart 2002 werd in 458 gemeenten gestreden om 9000 raadszetels. In de overige 38 gemeenten waren geen raadsverkiezingen in verband met eerdere of toekomstige gemeentelijke herindelingen. Intussen zijn de collegeonderhandelingen in volle gang of al afgerond.

Helaas kunnen wij over de uitkomsten daarvan hier nog niet berichten.

In *HandSchrift*, het ledenblad van de ChristenUnie, dat u een week geleden heeft gekregen, zijn alle verkiezingsuitslagen te vinden alsmede een aantal conclusies en nieuwtjes. Deze speciale aflevering van *Lokaliteiten* is daar een aanvulling op, met enkele nadere analyses.

Kort geheugen versus lange termijn

Wat de algemene uitslagen betreft valt het op dat de media een buitengewoon kort geheugen hebben. Er wordt alleen maar vergeleken met vier jaar geleden. Als daar echter ook nog even de uitslag van acht en twaalf jaar geleden naast wordt gezet, komt er toch een genuanceerder plaatje uit. De eerste tabel is gebaseerd op recente en op het landelijk bureau bewaarde kranten. De tweede tabel is gebaseerd op cijfers van het CBS. Onderling zijn er verschillen, maar de trends zijn duidelijk. De PvdA had in 1994 enorm verloren, was daar in 1998 weer een beetje uit opgekrabbeld, maar is nu weer terug naar het niveau van 1994. De VVD heeft nu ook verloren, maar eigenlijk is deze liberale partij gewoon weer terug op het niveau van de 1994 en 1990. Sommigen zeggen, dat het CDA nu iets gewonnen heeft, maar in feite is ze de afgelopen jaren min of meer stabiel gebleven na de enorme smak naar bene-

den in 1994. D66 is de laatste jaren alleen maar gedaald, terwijl GroenLinks en de SP behoorlijk zijn gestegen. De kleine christelijke partijen stijgen ook continue licht. De opmars van de lokale partijen is overduidelijk, vooral in de CBS-cijfers.

Samenwerking met de SGP

Er is in de afgelopen jaren en maanden al heel wat geschreven over de samenwerking tussen de drie kleine christelijke partijen, vooral in het Nederlands Dagblad en het Reformatorisch Dagblad. Zonder inhoudelijk al te veel op de zaak in te gaan, willen wij u wat cijfers geven, om eventuele verdere discussies beter gefundeerd te laten verlopen. Allereerst treft u hier een overzichtje aan van de veertien plaatsen waar de samenwerking met de SGP voor de afgelopen verkiezingen was verbroken.

De ChristenUnie heeft in 2002 in al die veertien plaatsen zelfstandig mee gedaan aan de verkiezingen. In dertien

daarvan heeft de ChristenUnie minstens één zetel weten te halen. Alleen in De Lier kwamen we net negen stemmen tekort. De SGP heeft na het verbreken van de samenwerking in tien van de veertien plaatsen niet meer mee gedaan. In vier plaatsen heeft zij het wel zelfstandig geprobeerd, waarvan het in drie plaatsen wel en in één plaats helaas niet tot een zetel is gekomen.

De ChristenUnie is er na het verbreken van deze gezamenlijke lijsten in drie plaatsen in zetels op vooruit gegaan. Als we de optelsom maken, is het toch jammer om te moeten constateren dat de kleine christelijke politieke partijen er per saldo één zetel op achteruit zijn gegaan.

Als we kijken naar de gezamenlijke lijsten die er wel waren (toch nog in 55 plaatsen!), dan zijn we er slechts in 3 plaatsen met een gezamenlijke lijst één zetel op vooruit gegaan, in 5 plaatsen er één zetel op achteruit gegaan en in alle andere plaatsen gelijk gebleven.

Er waren ook twee nieuwe samenwerkingen: Rotterdam Charlois en Leiderdorp. In Charlois was al één SGP zetel. Daar zijn we bij aangehaakt en dat is één zetel gebleven. In Leiderdorp hebben we het net niet gered (zes stemmen te weinig).

Partijen (Trouw)	2002	1998	1994	1990
PvdA	1438	1669	1459	2293
VVD	1491	1649	1418	1474
CDA	2143	2059	2200	3423
D66	275	328	823	664
GroenLinks	426	391	335	300
SP	139	142	98	58
RPF/GPV/SGP/				
ChristenUnie	572	535	520	511
Lokale partijen	2445	1872	1712	1779
Extreem-rechts	0	2	44	15
Overig	87	284	215	229

Partijen (CBS)	1998	1994	1990
PvdA	1817	1761	2269
VVD	1796	1720	1473
CDA	2404	2741	3484
D66	442	981	657
GroenLinks	430	380	297
SP	190	126	70
SGP	190	179	197
GPV	64	65	61
RPF	93	79	48
Lokale confessionele groeperingen ^a	332	332	259
Lokale progressieve partijen	304	272	258
Lokale onafhankelijke partijen	2067	2318	1879
Extreem-rechts	1	78	11
Overig	26	40	18

Plaats	Zetels samen 1998	Zetels ChristenUnie zelfstandig 2002	Zetels SGP zelfstandig 2002
Almere	1	1	
Amersfoort	4	3	0 (-1)
Bleiswijk	1	2 (+1)	
De Lier	1	0	
Deventer	1	1	
Gouda	4	2	2
Katwijk	9	5	4
Leeuwarden	1	1	
Leiden	1	1	
Lelystad	1	2 (+1)	
Maassluis	1	1	
Ridderkerk	8	2 (-1)	4 (-1)
Rijnsburg	3	3	
Zeewolde	2	3 (+1)	
Totaal	38	27	10

Een- en tweelingen en ondersteuning

Bij kleine christelijke politieke partijen is het onvermijdelijk dat er kleine fracties zijn. Iedereen weet dat ergens wel, maar laat de onderstaande tabel maar eens tot u doordringen.

Het aantal fracties is per saldo gedaald in 2002. Dit komt door het samengaan van RPF en GPV, door het verbreken van samenwerkingen met de SGP, door plaatsen waar we voor het eerst een zetel haalden en andere factoren. De ChristenUnie heeft anno 2002 - al dan niet samen met de SGP - maar liefst 75 eenmansfractiesⁱ en 63 tweemansfracties. Van de 21 gezamenlijke eenmansfracties is dat in iets meer dan de helft van de gevallen iemand van de ChristenUnie. Dat is relevant, omdat in de praktijk het ChristenUnie-raadslid voor advies naar het landelijk bureau van de ChristenUnie belt en de SGP-raadslid naar het SGP-bureau.

De grote vraag is: hoe ondersteunt de ChristenUnie die ongeveer 65 eenlingen (waarvan een deel ook nog eens nieuwe raadsleden^j zijn) en die ongeveer 55 tweelingen? Vooral de eenlingen, maar uiteraard ook de tweelingen hebben extra ondersteuning nodig! Uiteraard kunnen er vanuit het landelijk bureau adviezen worden gegeven en hebben we een Handboek.^k Ook kunnen we op verzoek coaching door een ervaren raadslid uit de buurt proberen te regelen. De grootste slagkracht zou echter bij de lokale ChristenUnie moeten zitten. In het komende jaar zal de afdeling VOTA^l nieuw beleid lanceren. De kern daarvan is de ChristenUnie op het lokale vlak versterken door het bestuur en de fractie samen te brengen in een lokale kerngroep. Het bestuurlijke handwerk en het politieke handwerk moeten meer op elkaar betrokken worden. Zij moeten in gezamenlijkheid beleidsmatig bepalen hoe de ChristenUnie lokaal naar inhoud en vorm optimaal de lokale missie kan

realiseren. Daar zijn nieuwe functies, nieuwe structuren en nieuwe werkwijzen voor nodig.

Het is de gezamenlijke verantwoordelijkheid van bestuur en fractie, om een goede steunfractie op te zetten. Eén- en tweemansfracties kunnen vaak niet zelf aan alle raadscommissies deelnemen. Zij moeten dan ook proberen anderen van de kandidatenlijst een raadscommissie te laten doen. Verder zijn er meelezers van stukken, schrijvers van persberichten en probleem-onderzoekers nodig. Erg belangrijk is ook dat de raadsleden ondersteund worden in hun contacten met burgers en organisaties. Hoe meer oren in de samenleving, des te betere volksvertegenwoordigers in de raad.

Laten we met z'n allen werken aan vier jaar verdere versterking van de lokale christelijke politiek!

Hoeveel personen in fractie	Aantal fracties			
	ZELFSTANDIG		SAMEN	
	ChristenUnie zelfstandig 2002	RPF alleen en GPV alleen ^b of RPF+GPV 1998	ChristenUnie met SGP 2002	RPF+SGP, GPV+SGP of RPF+GPV+SGP 1998
1	54	51 ^c	21	29
2	47	42	16	19
3	16	17	7	10
4	11	7	5	5
5	5 ^d	3	2	3
6	2 ^e	1	1	2
7	1 ^f	19	0	0
8	0	0	0	1 ^h
Totaal aantal fracties	136	122	52	69

- a Hieronder vallen de lokale samenwerkingen waarin SGP, GPV en/of RPF in participeerden (bijvoorbeeld een combinatie RPF+GPV of SGP+GPV+RPF)
- b In 1998 waren er nog maar 8 plaatsen waar een zelfstandige RPF en een zelfstandige GPV naast elkaar de verkiezingen ingingen (Bunschoten, Dronten, Hoogeveen, Smallingerland, Stadskanaal, Staphorst, Urk en Zwolle); 16 fracties dus (4 éénmansfracties (allen GPV), 6 tweemansfracties, 5 driemansfracties en één vijfmansfractie (GPV Bunschoten)). Van die acht plaatsen zijn er vier qua zetelaantal gelijk gebleven en zijn er vier er één zetel op achter uit gegaan.
- c Waarvan 24 keer GPV+RPF.
- d Zwolle, Urk, Ede, Nijkerk, Katwijk
- e Bunschoten, Oldebroek
- f Veenendaal
- g Veenendaal
- h Ridderkerk
- i Met excuses aan de vrouwen van de ChristenUnie, maar zo heet dat nu eenmaal ...
- j In ieder geval in Kapelle, Rozenburg, Sneek, Lingewaal, Franekeradeel, Winschoten, Wieringermeer, Heerhugowaard en Amsterdam Zuidoost, want daar hebben we voor het eerst een zetel gehaald, maar er zijn natuurlijk meer plaatsen met een nieuwelings op nummer één.
- k Staat al op internet, wordt 20 april uitgereikt aan de bestuurders.
- l Vorming, Opbouw, Toerusting en Advies

De lokale overheid op het welzijnspad

Door Melis van de Groep, wethouder in Bunschoten (met o.a. welzijn, cultuur, sport en recreatie in zijn portefeuille) en lid van de Provinciale Staten van Utrecht

Op het terrein van het welzijnsbeleid kan de overheid verschillende rollen vervullen: voorwaardenscheppend, stimulerend, regisserend, participierend of zelfs (mede) uitvoerend. Binnen en buiten de ChristenUnie worden de begrippen 'voorwaardenscheppend' en 'stimulerend' vaak gebruikt en gekoesterd. Zo komt de verhouding tussen overheid en particulier initiatief het beste tot uiting. De overheid erkent immers de verantwoordelijkheid van de burgers voor het welzijn van henzelf en hun naasten. Dan krijgt het particulier initiatief ruim baan, ook voor het bepalen van het eigen beleid.

Ook al zijn de instellingen afhankelijk van de subsidie van de gemeente, in de bovenstaande visie mag de overheid dat zilveren koord niet gebruiken om een zo groot mogelijke greep op de welzijnsinstellingen te krijgen. Toch is de rol van de gemeentelijke overheid in de laatste jaren aan wijziging onderhevig. De gemeente wordt geconfronteerd met en door de burgers aangesproken op maatschappelijke problemen die om een antwoord vragen, ook in de vorm van aanpassing van het welzijnsbeleid of wijziging van het aanbod. De gemeente gaat daarom vaker vanuit een rol van regisseur in gesprek met de beleidsmakers en uitvoerders in het welzijnsveld. Vaak stelt de gemeente zich dan niet boven, maar tussen de gesprekpartners in: de participerende overheid, wat aansluit bij de interactieve beleidsvorming die momen-

teel in zwang is. In het kader van deze bijdrage ga ik niet verder in op de voor- en nadelen van interactieve beleidsvorming, maar zal ik eerst vooral aandacht vragen voor de actievere rol die de gemeente inneemt. Hoe kan de lokale overheid haar verantwoordelijkheden voor het welzijnsbeleid invullen zonder zich op het terrein van de instellingen te begeven? In het tweede deel van dit artikel zullen we zien dat christenpolitici moeite kunnen hebben met die actievere rol vanwege principiële bezwaren tegen maatschappelijke ontwikkelingen.

De overheid als regisseur

Van de gemeente wordt verwacht dat zij een welzijnsbeleid ontwikkelt waardoor haar burgers tot ontplooiing kunnen komen. Dat is ook een taak die de gemeente in

de Welzijnswet heeft gekregen. In het licht van de maatschappelijke problemen van deze tijd is dat geen gemakkelijke opgave. Neem bijvoorbeeld het jeugdbeleid. Om deze problemen effectief aan te pakken is een samenhangend en integraal beleid nodig. Niet alleen moeten de activiteiten van tal van instellingen en initiatieven op elkaar worden afgestemd, ook moeten witte vlekken worden ingevuld. Dan kan de gemeente niet volstaan met een afwachtende houding, door slechts te bepalen welke activiteiten wel of niet voor subsidie in aanmerking komen. De gemeente kan door de rol van regisseur op zich te nemen in samenspraak met alle belanghebbenden (inclusief de doelgroep!) komen tot een inventarisatie van problemen en oplossingen. Uiteraard kan de gemeente bij de vaststelling van het beleid uitspreken welke oplossingsrichting wordt gekozen, maar daarmee is er nog geen uitvoering van dat beleid. Daarvoor heeft de gemeente de betrokken instellingen hard nodig. Als de wensen van gemeente en particulier initiatief samen vallen is er geen probleem, maar wat als er onvoldoende initiatieven vanuit de burgerij zijn of er gaten vallen in de uitvoering? De oplossing is dan niet dat de gemeente zich zelf met de uitvoering moet belasten of daarmee bemoeienis moet hebben. Natuurlijk moet een gemeente als het particulier initiatief tekortschiet ook zelf haar verantwoordelijkheid nemen. Maar dat zal vanuit onze visie op het welzijnsbeleid altijd terughoudend moeten gebeuren en ook dan is het zaak zoveel mogelijk burgers daarbij te betrekken en te mobiliseren. De inzet van de overheid zal echter gericht moeten blijven op de verantwoordelijkheid van de burgers en het primaat van het particulier initiatief. Daarom dient het instrumentarium van de stimulerende overheid nieuw leven te worden ingeblazen.

Kader voor stimulerend beleid

De gemeente Bunschoten maakte in de jaren tachtig naam met haar welzijnsnota. Daarin was vastgelegd dat te subsidiëren activiteiten niet in strijd mochten zijn met Gods Woord. Die norm was in de ogen van de Kroon als 'zuiver godsdienstige norm' niet toelaatbaar. Nadat toenmalig minister Brinkman op kamervragen van GPV-fractievoorzitter G.J. Schutte antwoordde dat 'aan de Bijbel ontleende normen' wel degelijk een plaats mochten hebben in het subsidiebeleid, maakte Bunschoten daar meteen werk van. De Tien Geboden werden vertaald naar concrete normen die in de subsidieverordening werden vastgelegd. Activiteiten die daarmee in strijd zijn komen niet voor subsidie in aanmerking. De werking van deze criteria is echter dat alleen activiteiten die niet stroken met het gemeentelijk beleid worden uitgesloten van subsidiëring. Bij de totstandkoming van de nieuwe welzijnsnota werd echter geconstateerd dat er op de gebieden van het jeugd- en cultuurbeleid en de welzijnszorg (ouderen, allochtonen, sociaal niet-actieven, etc.) lacunes in het aanbod waren of dreigden te ontstaan. Hoe kan enerzijds het particulier initiatief worden

gestimuleerd om deze lacunes te vullen en anderzijds deze initiatieven zoveel mogelijk aan te laten sluiten bij de normering van het gemeentelijk welzijnsbeleid? In de Nota Welzijnsbeleid 2000 is de doelstelling als volgt geformuleerd:

"Het welzijnsbeleid van de gemeente Bunschoten voorziet in het bevorderen van de ontplooiing van gaven en talenten die ten goede komen aan de waardevolle ontwikkeling van de samenleving." De discussie bij de welzijnsplannen van de gemeente richtte zich uiteraard op het begrip waardevol, dat niet objectief valt in te vullen. Dat hoeft ook niet want welzijnsbeleid is niet waarde-vrij: elke zichzelf respecterende gemeente zal in haar beleid aan moeten geven wat waardevol wordt geacht. In Bunschoten werd daarvoor de volgende verklaring in de welzijnsnota opgenomen.

1. de bevordering van de zelfredzaamheid en/of het verminderen of opheffen van belemmeringen voor de ontplooiing van gaven en talenten;
2. de ontwikkeling en de ontplooiing van jongeren;
3. de bevordering van gemeenschapsvoorzieningen op het gebied van cultuur en educatie, jeugdwerk en zorg die voor iedereen zonder onderscheid bruikbaar zijn;
4. het behoud en herstel van normen en waarden die breed in de plaatselijke gemeenschap (behoren) te worden gedragen, als daar zijn:
 - de handhaving van het recht;
 - het opkomen voor zorgvuldig (openbaar) taalgebruik;
 - bevordering van de zondag als publieke rustdag;
 - eerbiediging van het wettige gezag (o.a. overheid en ouders);
 - versterking van de positie van het gezin;
 - bescherming van al het menselijk leven en in het bijzonder het meest kwetsbare in onze samenleving;
 - bevordering van de volksgezondheid en het milieu;
 - handhaving van de openbare orde en de goede zeden;
 - bescherming van openbare en particuliere eigendommen.

Vervolgens werden door de raad een drietal stimuleringsbudgetten beschikbaar gesteld voor extra activiteiten voor jongeren-, voor cultuur- en voor zorgactiviteiten. Bepaald werd dat initiatieven op deze beleidsvelden die passen binnen de doelstelling van het welzijnsbeleid voor (extra) subsidie in aanmerking komen. Zo functioneert de goede wet van onze God als richtinggevend kader voor de ontwikkeling van welzijnsactiviteiten.

Stimuleren of faciliteren

Elke gemeente wordt geconfronteerd met de vraag of zij bepaalde activiteiten wil stimuleren of niet. Een activiteit die niet strookt met de uitgangspunten van het welzijnsbeleid behoort niet te worden gestimuleerd. Zo

heeft de gemeente Bunschoten in het beleid met betrekking tot de kinderopvang vastgelegd dat ouders zelf verantwoordelijk zijn voor het organiseren van kinderopvang voor hun kinderen. Zij bepalen zelf wat zij een goede opvang vinden en dienen dat in principe zelf te bekostigen. Het (via gemeentelijke subsidies) stimuleren van het gebruik van kinderopvangvoorzieningen gebeurt dus niet. Nu is kinderopvang een maatschappelijk verschijnsel dat aan geen gemeente voorbijgaat. Niet alleen wordt via het rijksbeleid het gebruik van kinderopvang sterk gepropageerd en gestimuleerd, maar de uitwerking van het sociaal economische beleid van achtereenvolgende kabinetten is dat kinderopvang zelfs voor ouders die dat niet verkiezen een economische noodzaak wordt. Over vrijheid gesproken! Iedere gemeente wordt dus geconfronteerd met een behoefte aan kinderopvang, terwijl de burgers de gemeente ook aanspreken op het feit dat ze over rijksbudgetten beschikt om kinderopvang mogelijk te maken.

Daarnaast zijn kwaliteitseisen vastgesteld die door de gemeente moeten worden bewaakt.

De gemeente Bunschoten heeft daarvoor in de nota Kinderopvang geconstateerd dat onderscheid gemaakt moet worden tussen een toezichhoudende rol, een faciliterende rol en een (beperkte) stimulerende rol.

- De toezichhoudende rol richt zich met name op de bewaking van de kwaliteit van de accommodaties. De kindercentra dienen te voldoen aan de minimale kwaliteitseisen op het gebied van o.a. deskundigheid, hygiëne, veiligheid die voortvloeien uit de wettelijke regelgeving;
- De faciliterende rol wordt ingevuld door het op aanvraag beschikbaar stellen van de rijksmiddelen voor kinderopvang. De gemeente vervult hierbij geen initiërende rol; initiatieven voor uitbreiding van bestaande voorzieningen of de start van nieuwe voorzieningen worden overgelaten aan het particu-

lier initiatief. De faciliterende rol krijgt ook vorm door eventuele gemeentelijke ondersteuning op het gebied van huisvesting van nieuwe voorzieningen of het uitbreiden van bestaande voorzieningen;

- Een beperkte stimulerende rol vervult de gemeente in het mogelijk maken van kinderopvang ten bate van kinderen voor wie kinderopvang noodzakelijk is als gevolg van specifieke omstandigheden in het gezin, zoals éénondergezinnen. Te denken valt aan inkoop van kindplaatsen. (Overigens voert de gemeente geen stimulerend beleid met betrekking tot vrijwillige arbeidsparticipatie van vrouwen met schoolgaande kinderen).

Zo is de positie van de gemeentelijke overheid die principieel een andere keuze maakt helder gemarkeerd, terwijl de uitvoering van de taken die van hogerhand aan de gemeente zijn toebedeeld, wel degelijk plaatsvindt.

ChristenUnie en kinderopvang

Bij discussies in eigen kring over het kinderopvangbeleid merk ik, dat vaak afstand wordt genomen van de subsidiëring van kinderopvang, vanwege principiële redenen. Ook recente rapporten, waaruit zou blijken dat kinderopvang negatief zou uitwerken op de ontwikkeling van het kind, geven aanleiding kritisch te zijn over de ontwikkeling van uitbesteding van de zorgtaken voor kinderen door hun ouders. Het voorstel van de ChristenUnie om toekenning van persoonlijke budgetten voor kinderopvang aan ouders, zodat zij desgewenst zelf hun zorgtaken kunnen vervullen, verdient echt brede navolging. Helaas ziet dat er nog niet naar uit. Onze principiële kritiek moet en mag worden gehoord. Dat betekent echter niet dat als op landelijk niveau toch anders wordt beslist, dat lokale bestuurders kunnen volstaan met het uiten van de principiële kritiek. Een gemeente is niet alleen gehouden tot uitvoering van de wet, maar dient in haar beleid ook ruimte te scheppen voor de keuzes

CPN 1946

EVP 1982

ChristenUnie 2002

GPV 1971

die ouders zelf maken voor de opvoeding van hun kinderen. Als dat primaat daar ligt - en er is niemand onder ons die dat zal willen aanvechten - dan dienen we die keuze, ook als die onze keuze niet is, te respecteren en ons beleid daarop af te stemmen. Het kan helpen daarbij onderscheid te maken tussen de faciliterende en stimulerende rol. Voor gemeenten waar dit onderscheid geen rol speelt omdat de meerderheid van de raad achter het rijksbeleid staat zal dat anders liggen, maar dan nog zullen vertegenwoordigers van de ChristenUnie er goed aan doen zich niet afzijdig te houden. Zo kan geprobeerd worden een progressief tarief vast te stellen zodat ouders worden ontmoedigd om hun kind langer dan 2 of 3 dagen in het kindercentrum onder te brengen. Ook de geconstateerde behoefte aan kinderopvang voor gezinnen die echt niet zonder kunnen kan een invalshoek zijn om het beleid positief te beïnvloeden. Maar als die doelgroep onderdak nodig heeft moet de voorziening er wel zijn!

Gemiste kans?

Mijn conclusie is dat we een beetje de neiging hebben, om een onderwerp als kinderopvang in aanvang te nemen negatief te benaderen. Dat doen we, omdat we ervan overtuigd zijn dat ouders hun zorgtaken primair zelf dienen in te vullen. Als overheid hebben we echter niet alleen te maken met de ouders die dat ook vinden, maar ook met ouders die zelf andere keuzes maken. Het is duidelijk, dat een overheid die haar beleid baseert op bijbelse normen geen stimulerend beleid gaat voeren om beide ouders aan het werk en de kinderen naar de kinderopvang te krijgen. Het is echter ook duidelijk dat een lokale overheid haar ogen niet mag sluiten voor de behoefte aan kinderopvang, die door de maatschappelijk-economische omstandigheden overduidelijk aanwezig is. Ook jonge christenouders maken in toenemende

mate de keuze ook van de kinderopvang gebruik te maken. Zij mogen van hun overheid verwachten, dat die niet alleen de kwaliteit bewaakt, maar ook dat zij een beleid voert waarin de voorwaarden die voor die keuze noodzakelijk zijn, geschapen worden.

Bij dit onderwerp bekruipt me ook het gevoel, dat we als christenpolitici niet alleen staan in de verlegenheid met betrekking tot de kinderopvang. Velen in onze achterban hebben vanuit een negatieve benadering van de opkomst van de kinderopvang zich daarvan afzijdig gehouden. We hebben het aan de (rijks)overheid en andere bevolkingsgroepen overgelaten dit te organiseren. Het gevolg is dat identiteitsgebonden kinderopvang met een lampje gezocht moet worden. Terwijl christenouders juist de behoefte hebben om te kunnen kiezen voor een kinderopvangcentrum of peuterspeelzaal waarin de lijn van de opvoeding thuis wordt doorgetrokken. Voor de peuterspeelzaal wordt er nu al hardop gedacht om dit qua bekostiging ofwel bij de kinderopvang ofwel bij het onderwijs te plaatsen. Hadden christelijke schoolbesturen niet initiatieven moeten nemen om peuterspeelzaalwerk en kinderopvang als voorportaal van de basisschool naar zich toe te trekken? Het is wel zeker dat als dit wel was gebeurd, we onze visie op de kinderopvang snel hadden bijgesteld. Een gemiste kans? Gelet op de ontwikkeling van de brede school is het nog niet te laat. Hier zullen scholen en ouders echter zelf het initiatief moeten nemen en dit bijvoorbeeld in hun schoolvereniging aan de orde moeten stellen. Voor de lokale overheid zal blijven gelden, dat zij slechts ouders kan stimuleren hun eigen verantwoordelijkheid te nemen. Dat is haar rol, tenminste als die overheid haar plaats op het welzijnspad kent.

Graag ontvangen wij reacties op dit artikel via denkwijzer@christenunie.nl

PSP 1967

Partij van de Vrijheid 1946

RPF 1994

VVD 1982

DenkKader is de column door
een bestuurder van de ChristenUnie

Spannende tijden voor de ChristenUnie

Door Arie Slob, Tweede Kamerlid voor de ChristenUnie, nummer 6 op de kandidatenlijst voor de aankomende Tweede-Kamerverkiezingen en voormalig gemeenteraadslid in Zwolle

De gemeenteraadsverkiezingen liggen inmiddels weer achter ons. Met name PvdA en VVD likken in veel dorpen en steden hun verkiezingswonden. Met Rotterdam als de plaats waar het grootste politieke slagveld is aangericht. Dit had niemand voorzien. We zouden een DenkWijzer kunnen vullen met stevige en gefundeerde kritiek op de BV Pim Fortuyn en zijn vroegere onderkomen Leefbaar Nederland, maar dit hebben zij dan toch maar voor elkaar gekregen.

Fortuyn en Leefbaar Nederland werken min of meer als een katalysator voor de breed ervaren onvrede over het paarse beleid van de afgelopen jaren. De huidige oppositiepartijen,

waar ik de ChristenUnie ook toe reken, hebben dat op een dergelijke wijze nooit voor elkaar kunnen krijgen. Ik neem hun dat (en daar hoor ik ook zelf bij) niet kwalijk. Al kan enige reflectie op dit punt nooit kwaad. Het is een kunst apart om je eigen op inhoud gerichte stijl van besturen vast te houden (daar horen nuances bij) en daarnaast een stevig politiek profiel neer te zetten (daarbij is minder ruimte voor nuances). Een te sterke concentratie op een op inhoud gerichte stijl van besturen kan makkelijk leiden tot een zekere kleurloosheid. Een te sterke gerichtheid op een politiek profiel geeft daarentegen kleur op de politieke wangetjes, maar heeft als risico dat je jezelf snel kunt overschreeuwen. In de jaren dat ik zelf raadslid was heb ik het overigens altijd een uitdaging gevonden om te zoeken naar een evenwichtige balans tussen de politicus en de bestuurder in mij.

Er zijn mensen die zeggen dat dergelijke spanningsvelden met de invoering van de dualisering verdwenen zullen zijn. Ik geloof daar eerlijk gezegd niets van. Raadsleden blijven

ook na 6 maart betrokken bij het vastleggen van de kaders van beleid. Dat zal het nodige blijven vragen van hun bestuurlijke vermogens. Laten raadsleden zich van deze taak niet te makkelijk afmaken. Ik vergelijk het wel eens met de verantwoordelijkheid die ik nu als Kamerlid draag voor wetgeving. De toevoeging door amendering van één klein wetsregeltje aan een wetsvoorstel kan een geweldige impact hebben voor de samenleving. Zo kunnen raadsleden die zich actief bemoeien met het vaststellen van de kaders van beleid het college de richting wijzen van waaruit ze haar bestuurlijke verantwoordelijkheden moet invullen. Een niet te verwaarlozen aspect van het werk van een raadslid met soms vergaande consequenties. Ik denk daarbij bijvoorbeeld aan het initiatief van het (enige) ChristenUnie-raadslid in de gemeenteraad van Zaanstad om de sociale cohesie in een achterstandswijk te versterken. De complete raad en het college schaarden zich achter zijn geweldige initiatief. Het project loopt inmiddels. Tijdens de verkiezingscampagne heb ik in meer steden en dorpen prachtige voorbeelden gezien. Ook getalsmatig kleinere fracties kunnen, als ze deze taak serieus en met kwaliteit oppakken, nog veel resultaat boeken. Blijf daar a.u.b. ook na de invoering van de dualisering mee doorgaan.

Door de dualisering zal er meer aandacht gegeven kunnen worden aan de taak van een raadslid om het college te controleren en om invulling te geven aan de positie van volksvertegenwoordiger. Wat het eerste betreft is het van belang scherp te blijven en de dossiers op orde te houden. Raadsleden met een geheugen zijn in veel gemeenteraden meer uitzondering dan regel. Parate dossierkennis geeft dan een voorsprong en meer mogelijkheden om invloed uit te oefenen.

En dan het volksvertegenwoordigerschap. Dat blijft boeiend. De vaak erg bestuurlijk ingestelde raadsleden van de ChristenUnie (dat compliment krijgen we weleens) hebben het nog wel eens moeilijk met deze verantwoordelijkheid. Ik zou het op prijs stellen als we de komende periode eens vaker onderling uitwisselen op welke wijze we daaraan invulling geven. Om elkaar tot een hand en een voet te zijn.

En nu op weg naar 15 mei. Als dit nummer van DenkWijzer uitkomt zijn de landelijke verkiezingen heel dichtbij. Het zijn spannende tijden voor de ChristenUnie. Ik hoop van harte dat ons politieke en bestuurlijke geluid in gemeenteraden, college's van burgemeester en wethouders én in de Tweede Kamer verder versterkt zal worden. Iets om hard aan te werken en om voor te bidden. Ora et labora. Ook een gouden regel voor in de politiek.

Gezinsvoogdij in de schijnwerpers

Door Bart Nitraw, directeur van de Stichting Gereformeerd Jeugdwelzijn (SGJ)

Het zal de lezer wel ongeveer zo vergaan als het mij zelf vroeger verging. Als iemand mij vroeg het verschil tussen voogdij en gezinsvoogdij aan te geven, moest ik het antwoord schuldig blijven. Als je - zoals ik intussen - dagelijks met het verschijnsel geconfronteerd wordt, vergeet je weer bijna dat de meeste mensen geen concreet beeld bij die term hebben.

In de jeugdhulpverlening is de gezinsvoogdij altijd een aparte 'tak van sport' geweest. In de wandeling worden deze en de andere tak wel aangeduid met 'maatregelhulp' en 'vrijwillige hulp'. Maatregelhulp duidt dan op een besluit van de kinderrechter een kind onder toezicht te stellen. Eenvoudig aangeduid: de ouders krijgen hulp op gezag van de rechter opgedrongen. Zij moeten gedurende een half jaar, een jaar, vaak langer, accepteren dat de hulpverlener – de gezinsvoogd – meebeslist in de opvoeding.

De gezinsvoogdij wordt in ons land uitgevoerd door particuliere instellingen voor Gezinsvoogdij. Daarvan zijn er 19. De meeste werken regionaal, enkele landelijk. Daaronder zijn de William Schrikkerstichting (voor gehandicapte kinderen), het Joods Maatschappelijk Werk en de Stichting Gereformeerd Jeugdwelzijn (SGJ).

Gezinsvoogden (maatschappelijk werkers met een aanvullende opleiding) hebben een moeilijke taak: ze combineren gezag en hulpverlening in hun aanpak, die erop gericht is de situatie thuis te verbeteren. Soms zijn ouders blij met de maatregel en vindt de gezinsvoogd goede ingang. Vaak is het anders. De ouders werken niet of met tegenzin mee. Ze hebben immers niet om de hulp gevraagd. De gezinsvoogd moet dan z'n positie steeds bevechten en komt dikwijls in conflict met de ouders.

Vorig jaar werden kinderen in 20.900 gezinnen onder toezicht gesteld.

Onderzoek van de Universiteit van Amsterdam bracht in januari van dit jaar aan het licht dat de huidige opzet van de gezinsvoogdij faalt. Ruim 70 procent van de kinderen zijn er twee jaar na de ondertoezichtstelling even slecht of zelfs nog slechter aan toe. Dat zijn verontrustende cijfers. Er is de nodige publiciteit over geweest. De onderzoekers wijzen op drie zwakke plekken in

de huidige praktijk. In de eerste plaats moeten gezinsvoogden aan zoveel administratieve verplichtingen voldoen, dat er voor direct contact met hun cliënten te weinig tijd overblijft. In de tweede plaats hebben gezinsvoogden het te druk. Een full-timer heeft ruim 20 cliënten in z'n portefeuille. Zeker de helft daarvan is uit huis geplaatst: dat wil zeggen dat op voordracht van de gezinsvoogd de kinderrechter heeft besloten dat het kind niet langer thuis kan verblijven en (tijdelijk) elders moet wonen: in een pleeggezin en soms een tehuis. In de derde plaats: een combinatie van een lagere *case load* (meer tijd per cliënt dus) en een nieuwe methode kan uithuisplaatsing voorkomen. Er kan dan meer tijd worden besteed aan het herstel van de thuissituatie.

In het parlement is brede instemming om meer middelen voor de gezinsvoogdij beschikbaar te stellen. Dat is vorig jaar gebeurd (38 miljoen gulden). Wellicht komt er dit jaar nog meer. De gezinsvoogdij-instellingen en het ministerie van Justitie werken aan een 'Deltaplan' dat een nieuwe werkwijze moet implementeren.

Terecht hebben de kleine christelijke fracties de bewindslieden gevraagd om een samenhangend jeugdbeleid dat ook andere departementen betreft. Het is immers ongeloofwaardig aan de ene kant allerlei onmaatschappelijk gedrag te gedogen of op verdergaande individualisering aan te dringen en anderzijds meer geld aan de gezinsvoogdij te besteden. Het zal blijken 'dweilen met de kraan open' te zijn. Jeugdbeleid vraagt van de overheid veel geld, maar ook het lef de ongebondenheid van het zichzelf dienende individu te bedwingen. Dat de vacatures in (ook) de jeugdzorg moeilijk vervuld kunnen worden is een waarschuwingssignaal van een nog groter probleem: wie voelt zich nog verantwoordelijk voor jongeren en gezinnen die uit de boot vallen?

Haagse tegenstrijdigheden

Door Cors Visser

Bram Peper, Paul Schnabel, Herman Tjeenk Willink en Bart Tromp, *Haagse tegenstrijdigheden*. Vier essays over burgers, overheid en politieke partijen in Nederland, Salomé, Amsterdam 2002, 91 p., ISBN 90 5356 581 7, prijs: € 14,50.

Clichés, goede analyses en een enkele oplossingsrichting wisselen elkaar af onder de titel *Haagse tegenstrijdigheden*, vier essays over burgers, overheid en politieke partijen in Nederland. Deze essays verschenen in 'losse vorm' tussen 1999 en 2001. Het is maar de vraag of een dergelijke bundel nog toegevoegde waarde heeft.

Het eerste essay *Als de overheid niet alles kan, wat moet ze dan?* van Herman Tjeenk Willink heeft die toegevoegde waarde in ieder geval niet. De auteur geeft een aardige, maar erg voor de hand liggende analyse van de veranderende samenleving en de invloed daarvan op overheid en politiek. Zeker tegen het licht van de bijdragen van Peper en Schnabel is die analyse erg mager. Het 'wat moet ze dan?' komt nauwelijks uit de verf. Als enig concreet punt noemt de vice-voorzitter van de Raad van State dat er voorzich-

In de aanloop naar de verkiezingen proberen veel auteurs en uitgeverijen mee te liften op de media-aandacht voor de politiek.

Zo ook uitgeverij Salomé die essays van Tjeenk Willink, Peper, Tromp en Schnabel bundelde.

tiger moet worden omgegaan met de ministeriële verantwoordelijkheid; het bestuur komt steeds verder op afstand te staan en ministers kunnen dus minder verantwoordelijk gesteld worden.

Bedreven en gedreven van Paul Schnabel is uitgebreid besproken en bediscussieerd bij het Wetenschappelijk Instituut, zowel in *Dienstbare samenleving*, een congres in december, als in het bijbehorende *Kort Commentaar*. Een lezenswaardig essay, goed te gebruiken in discussies over de overheid. Maar de invulling van de door Schnabel gehanteerde begrippen blijft tamelijk dun.

Bram Peper gebruikt een titel die zo weggelopen kan zijn uit het laatste boek van Roel Kuiper: *Op zoek naar samenhang en richting*. Dit is een essay dat makkelijk leest, ondanks het feit dat de lezer verdrinkt in de vele bijzinnen. Volgens Peper, net als overigens Tjeenk Willink en Schnabel, is horizontalisering een belangrijke ontwikkeling. "Het (willen) hebben van zeggenschap over de eigen situatie is praktisch een algemene ambitie, norm geworden." (p. 29). Dit komt door de toenemende welvaart, mondigheid en door de informatisering, individualisering en globalisering. Peper tekent dan een markante paradox: juist in een dergelijke samenleving "is er een welhaast structurele 'ruimte' voor leiderschap" (p. 31). Een stelling die overigens nauwelijks wordt onderbouwd. Afsluitend komt Peper met een aantal richtingen hoe de relatie overheid - samenleving weergegeven kan worden. Naast eenzelfde conclusie als mede PvdA-coryfee Tjeenk Willink als het gaat over ministeriële verantwoordelijkheid noemt Peper ook decentralisatie, het zoeken naar de contouren van een Europese grondwet en leiderschap in de

politiek. "Zo is er de vrij algemene erkenning van het tekort aan een samenbindend, normatief kader, gevoegd bij de noodzaak dat normatieve kader te herijken en zelfbewust uit te dragen. (...) Richting, visie en leiding zijn de sleutelbegrippen" (p.47)". De laatste vraag die Peper opwerpt is of we door individualisering en ICT niet op weg zijn naar een partijloze democratie.

Politicooloog Bart Tromp wijdt zijn essay aan die laatste vraag van Peper. Hoewel hij met de observaties van Peper instemt, is het Tromps overtuiging dat politieke partijen altijd een eminente rol zullen spelen in de Nederlandse democratie. Alle voorstellen die de afgelopen decennia zijn gedaan op het gebied van bestuurlijke vernieuwing en die het huidige partijstelsel aantasten, zijn afgeketst. Nee, het gevaar van een democratieloze partij is groter dan die van een partijloze democratie. Want de meeste partijen zijn van beginselpartijen ('weltschouwingspartijen') geworden tot partijen die het gaat om het verwerven van macht ('appropriationspartijen'). En juist daardoor hebben ze het contact met de kiezer verloren. Tromp pleit voor een weg terug. Een duidelijke waarschuwing voor de ChristenUnie: uitgangspunten en lokale afdelingen moeten de grondslag vormen van de partij.

Al met al toch een aardige bundel, mede vanwege de overlapping tussen een aantal bijdragen. Alleen dat 'burger' in de titel is nauwelijks terug te vinden. Gebrek aan visie op of voor de burger is een manco dat de vier essays gemeen hebben. En wellicht biedt juist visie op de burgers goede aanknopingspunten om over de overheid na te denken.

Als de olifanten vechten...

Door Cors Visser

Na een halve eeuw ontwikkelingssamenwerking wordt er flink wat geëvalueerd. Ook in christelijke kring. Het Instituut voor Cultuurethiek nam hierin het voortouw door in het najaar van 2001 het boek onder de intrigerende titel 'Als de olifanten vechten...' te publiceren. De ondertitel maakt het onderwerp duidelijker: 'Denken over ontwikkelingssamenwerking vanuit christelijk perspectief'. Een zeer lezenswaardig boek, met als grootste pluspunt het zelfkritisch vermogen.

Een zestiental auteurs, zowel vanuit de wetenschap als vanuit de praktijk, met daaromheen een grote klankbordgroep neemt het denken over ontwikkelingssamenwerking en de praktijk daarvan onder de loep. Een breed scala aan onderwerpen, van historische overzichten tot culturele bespiegelingen, van case-studies over professionaliteit tot de verhouding tussen zending en diaconaat, van theologie tot sociologie komt aan bod. Toch is er een zekere eenheid, dat is vooral te danken aan het werk van redacteur Govert Buijs. Hij heeft, door zelf een aantal inleidende hoofdstukken en een conclusie te schrijven, enige lijn in de bijdragen gebracht. Deze lijn is geen consistente, maar dat werd gelukkig ook niet beoogd. Verfrissend in onze poldercultuur is dat de meningen en visies van de auteurs elkaar af en toe tegenspreken en kritiseren.

In bijna alle bijdragen vindt een kritische analyse plaats van de manier waarop overheid en maatschappelijke organisaties zich bezighouden met ontwikkelingsamenwerking. Het belangrijkste thema van het boek is mijns inziens de verhouding tussen micro en macro. Waar dienen mensen zich op te richten: hulp verlenen aan de mensen die (bijna) omkomen van de honger, of politieke of maatschappelijke actie om een einde proberen te maken aan het onrecht dat vaak onder het hongerprobleem ligt? De titel wijst op deze relatie. Als de olifanten vechten, zo luidt een Afrikaans gezegde, wordt het gras vertrapt. Wat kun je eraan doen, vechtende olifanten, de grote structuren? Maar de nietige mens, het gras leidt er wel onder.

In een van de eerste bijdragen geeft Wout van Laar aan dat evangelicalen in Nederland vaak te huiverig zijn geweest voor 'het verbeteren van de maatschap-

pij'. Van Laar laat aan de hand van het begrip *gerechtigheid* zien, dat christenen zich wel degelijk mogen en moeten inzetten voor structuurveranderingen. Gerechtigheid geeft niet alleen een juridische of geestelijke relatie aan, maar gaat ook gewoon over sociale en politieke gerechtigheid. Mauritz en Buijs benadrukken juist het belang van de individuele mens. Ieder mens telt en het werk moet immers ook door mensen gebeuren?

Alle hoofdstukken samen bieden een mooi beeld van de dilemma's van de ontwikkelingswerker. Dat christenen daar een toegevoegde waarde hebben blijkt bijvoorbeeld uit de hoofdstukken over cultuur en spiritualiteit. Jan van der Lee en Chris Fahner pleiten voor een integrale benadering: het is onmogelijk om een samenleving op welk niveau dan ook zo maar te 'verbeteren' of veranderen. Je loopt altijd tegen culturele of religieuze zaken aan. Dat veel niet-christenen zich daar niet van bewust zijn, bleek bijvoorbeeld uit de reacties van mevrouw Borren, de directeur van NOVIB, en minister Herfkens op het boek. Zij vinden dat christenen te veel een bepaalde cultuur of religie proberen op te leggen. Maar volgens de auteurs zijn ook christenen zich niet altijd bewust genoeg van de culturele en religieuze component.

In het slothoofdstuk geven Govert Buijs en Henk Jochemsen een aantal dilemma's en opdrachten aan die de huidige organisaties op het gebied van ontwikkelingssamenwerking, maar ook christenen in Nederland aan het denken kunnen zetten. Ze stellen bijvoorbeeld dat er meer verweving tussen micro en macro moet komen, zetten vraagtekens bij de huidige werkwijze van organisaties, maar geven ook aan dat *westerlingen* zich moeten

bezinnen op hun consumptiegedrag. Een interessante aanbeveling is dat ontwikkelingswerk een vanzelfsprekend onderdeel moet worden van het activiteitenpakket van andere organisaties. Die rol ligt nu te exclusief bij organisaties als ZOA, TEAR Fund en Woord en Daad. Daarnaast vragen Buijs en Jochemsen zich af of er niet iets beters bedacht kan worden dan het naast elkaar bestaan van zoveel verschillende organisaties.

Als de olifanten vechten... is een goed boek, verplichte literatuur voor iedereen die zich op wat voor manier ook bezig houdt met vragen rond ontwikkelingsamenwerking. En het biedt voor de ChristenUnie goed materiaal om keuzen te maken of te onderbouwen.

Dr. Govert J. Buijs (red.), *Als de olifanten vechten ... Denken over ontwikkelingssamenwerking vanuit christelijk perspectief*, Buijten en Schipperheijn, Amsterdam 2001, 328 p. (Verantwoording. Christelijk wijsgerige reeks, nr. 17), ISBN 9058810615, prijs: € 22,46.

Als het zout zijn kracht verliest

Door Ruud van Eijle, directeur Landelijk Bureau ChristenUnie

Gij zijt het zout der aarde; indien nu het zout zijn kracht verliest, waarmede zal het gezouten worden?

Het deugt nergens meer toe dan om weggeworpen en door de mensen vertreden te worden.

Gij zijt het licht der wereld. Een stad, die op een berg ligt, kan niet verborgen blijven. Ook steekt men geen lamp aan en zet haar onder de korenmaat, maar op de standaard, en zij schijnt voor allen, die in het huis zijn. Laat zo uw licht schijnen voor de mensen, opdat zij uw goede werken zien en uw Vader, die in de hemelen is, verheerlijken.

Matt. 5: 13-16

Als een wasmachine niet meer wast, een timmerman niet meer timmert, een Mercedes niet meer rijdt en een ChristenUnie politicus niet meer 'Duidelijk, Eerlijk en Echt' is, dan is dit als zout dat zijn kracht verliest, het deugt nergens meer toe.

In de Bergrede gaf de Here Jezus een duidelijke beschrijving van de verwachting die Hij van Zijn volgelingen had met de metaforen zout en licht. *Gij zijt het zout der aarde en het licht der wereld.* Christenen moeten niet samenklonteren, maar de aarde en de wereld beïnvloeden.

Christenen moeten de niet-christelijke maatschappij doordringen. Hoewel christenen zich moreel en geestelijk onderscheiden van niet-christenen, of dat althans zouden moeten doen, moeten ze zich maatschappelijk niet afscheiden. Integendeel, hun licht moet schijnen in de duisternis en hun zout moet bederf weren en smaak maken. Als christenen zich afzonderen van de maatschappij kunnen ze er geen invloed op uitoefenen

Paulus roept de Efeziërs op 'geheel anders' te zijn (4:20). Niet langer te wandelen zoals de heidenen dat doen 'in de ijdelheid van hun denken' (4:17). 'Legt daarom de leugen af en spreekt waarheid' (4:25). Paulus had de woorden 'Duidelijk, Eerlijk, Echt' kunnen gebruiken. We moeten de nieuwe mens aandoen, 'die naar God geschapen is in waarachtige gerechtigheid en heiligheid' (4:24).

Grote woorden, maar hoe maken we die waar? Natuurlijk zijn we niet volmaakt en schieten we tekort. Maar leggen we ons bij dit alles neer met de gedachte dat we zondaar blijven tot de dood of laten we ons inspireren door de woorden van de Here Jezus door licht en zout te zijn in deze donkere wereld?!

Onlangs zei iemand geen verschil te zien in gedrag tussen christenen en niet-christenen. Een ander vertelde over een man die al 10 jaar bij een bedrijf werkte zonder

dat iemand wist dat hij christen is. Ze hoorden hem altijd over zijn favoriete voetbalclub vertellen, maar niemand wist dat hij iedere zondag naar de kerk ging.

In de politiek zullen we ons moeten onderscheiden. Dit kan door duidelijke standpunten in te nemen bij de bekende christelijk-ethische thema's, door een christelijk-sociale politiek te voeren of door op te komen voor zwakken in de samenleving. Maar ook ons gedrag en levenswandel speelt een grote rol. De naam ChristenUnie en ons thema Duidelijk, Eerlijk, Echt, scheppen verplichtingen. Als wij oproepen 'Durf te kiezen voor normen' moet ons eigen leven daarvan een afspiegeling zijn.

Als dit niet meer het geval is, verliest het zout zijn kracht en deugt het nergens meer toe dan om weggeworpen en door de mensen vertreden te worden. Dat zijn ernstige woorden!

Adelstand verplicht. Als wij rollend over straat gaan is dat voorpagina-nieuws. We hebben een hoge roeping en een grote verantwoordelijkheid.

Als de mensen onze goede werken zien zal de Vader in de hemel verheerlijkt worden. Als het tegenover gestelde gebeurt zal de naam van Christus worden gesmaad.

Denk wijzer, heb elkander lief, laten de woorden van uw mond en de overleggingen van uw hart God welgevallig zijn.

We hebben een belangrijke opdracht. Deze kunnen we alleen uitvoeren als de Here kracht en genade geeft. Mag Zijn grote Naam eer ontvangen als wij zout en licht zijn.

Het wereldwijd web van met elkaar verbonden computers, het internet is in de laatste paar jaar enorm gegroeid. Steeds meer informatie aan de ene kant en steeds meer gebruikers aan de andere kant. Met deze rubriek willen wij de lezers helpen de weg te vinden op de digitale snelweg en zo het webwijzer te gebruiken.

Door Erik van Dijk

ChristenUnie-sites

Sinds begin maart is er een nieuwe internet-site van de ChristenUnie 'in de lucht', speciaal en alleen voor bestuurders. In een brief in de week voor de gemeenteraadsverkiezingen hebben alle bestuurders de gebruikersnaam en het wachtwoord voor deze afgeschermd internet-site ontvangen.

www.bestuurders.christenunie.nl

De internet-site van het WI is wel voor iedereen toegankelijk. We noemen 'm hier toch weer even, omdat er in de afgelopen tijd zoveel informatie bij is gekomen.

U kunt daar terecht voor een selectie van artikelen uit DenkWijzer, voor alle artikelen die het WI in kranten heeft geschreven, lezingen die gehouden zijn, etc.

U vindt daar ook de wekelijkse column van het WI. Die column verscheen eerst altijd op dinsdag, maar met ingang van maart elke vrijdag i.v.m. de nieuwe samenwerking met Ebate. Als u zich op die site abonneert op de politieke 'ezine' (email-krant) krijgt u om de week de WI-column samen met heel veel andere artikelen gratis in uw email-box!

www.wi.christenunie.nl

www.ebate.nl

Verkiezingen

De overheid nodigt de kiezers uit om tijdens de verkiezingen 2002 - 2003 hun stem uit te brengen.

De identieke sites www.ukomttochook.nl en www.jijkomttochook.nl dienen ter ondersteuning van deze uitnodiging.

www.ukomttochook.nl

Politiek-digitaal, sinds afgelopen februari in de lucht, brengt nieuws, achtergrond dossiers en opinies over de Nederlandse politiek en nieuwe media. Politiek-digitaal is onderdeel van www.poldi.net en heeft zustersites in o.a. Duitsland en Frankrijk. De Duitse website schijnt 100.000 bezoekers per maand te trekken.

www.politiek-digitaal.nl

www.politik-digital.de, www.europa-digital.de,

www.politique-digitale.fr en www.politik-digital.ch

De NOS heeft samen met NOVA en Den Haag Vandaag een verkiezingsite gelanceerd. Deze mooi uitzijnde site biedt ontzettend veel informatie rond de verkiezingen.

www.nederlandkiest.nl

In de aanloop naar de verkiezingen worden we overladen met politieke peilingen. Veel nieuwsprogramma's doen hun best om hun kijker zo goed mogelijk op de hoogte te brengen van de huidige stand van zaken tussen de politieke partijen. Het is vooral een strijd tussen de Politieke Barometer van INTERVIEW-NSS (in opdracht van NOVA) en de peiling van het NIPO (in opdracht van 2Vandaag)

www.politiekebarometer.nl (www.novativ.nl)

www.nipo.nl/sub.asp?coog (www.2vandaag.nl)

Een zeer alternatieve peiling is de politieke aandelenmarkt van de Volkskrant

www.volkskrant.nl/pam

Het Instituut voor Publiek en Politiek (IPP) is een landelijke, niet-partijgebonden organisatie die zich ten doel stelt politieke en maatschappelijke participatie te bevorderen. Zij verzorgen ook een site waar zwevende kiezers aan de hand van een aantal vragen en stellingen kunnen bepalen welke politieke partij het best bij hen past.

www.publiek-politiek.nl

www.stemwijzer.nl

Zelf verkiezingsprogramma's met elkaar vergelijken is natuurlijk nog beter. Dat kan o.a. op:

www.stemwijzer.nl/Programvergelijking/pv/app.html

www.vno-ncw.nl/verkiezingen/overzicht.htm

Een 'willekeurige' greep uit het aanbod van nieuwe partijen

www.leefbaarnederland.nl

www.leefbaarrotterdam.nl

www.pim-fortuyn.nl of www.lijst-pimfortuyn.nl

Voor links naar alle andere partijen en nog veel meer politieke links:

<http://politiek.pagina.nl>

Tot slot een belangrijke internet-tip in de strijd tegen de virussen:

<http://www.virusalert.nl>

Interessante links te melden?

Email ze naar denkwijzer@christenunie.nl!

De links op deze pagina zijn ook te vinden op www.wi.christenunie.nl

Inhoudsopgave

Sfeer, vage noties en politiek leiderschap	
<i>Interview met dr. Gerrit Voerman en prof.dr. Henk te Velde</i>	4
Onderwijs: meer dan kennis en vaardigheden	
<i>ThemaStudie door Marien Bikker</i>	8
Zo kan het niet langer!	
Erosie van normen en de noodzaak van een effectiever veiligheidsbeleid	
<i>ThemaStudie door Eise van der Sluis</i>	12
Een zorg(e)loze of bezorgde overheid in de toekomst?	
<i>ThemaStudie door Tijmen Duijst</i>	16
Na de gemeenteraadsverkiezingen	
Enkele analyses	
<i>Lokaliteiten door Corine Dijkstra en Erik van Dijk</i>	20
De lokale overheid op het welzijnspad	
<i>Studie lokale politiek door Melis van de Groep</i>	22
Spannende tijden voor de ChristenUnie	
<i>Column door Arie Slob</i>	26
Gezinsvoogdij in de schijnwerpers	
<i>Column door Bart Nitrauw van de SGJ</i>	27
'Haagse tegenstrijdigheden' en 'Als de olifanten vechten ...'	
<i>BoekenWijzer door Cors Visser</i>	28
Als het zout zijn kracht verliest	
<i>Bijbelstudie door Ruud van Eijle</i>	30
WebWijzer	
<i>Internet-tips door Erik van Dijk</i>	31

